

I. MECÉNÁSOK*

Irodalom: *Nagy Iván* I. 1857., II. 1858., III. 1858., VI. 1860., VII. 1860., X. 1863., XI. 1865., XII. 1865. = Nagy I.: Magyarország családai. I. Pest, 1857., II. u. o. 1858., III. u. o. 1858., VI. u. o. 1860., VII. u. o. 1860., X. u. o. 1863., XI. u. o. 1865., XII. u. o. 1865.; *Bunyitay* I. 1883., II. 1883., III. 1884. = Bunyitay V.: A váradi püspökség története. I. Nagyvárad, 1883., II. u. o. 1883., III. u. o. 1884.; *Csánki* 1884. = Csánki D.: I. Mátyás udvara. Budapest, 1884.; *Csánki* V. 1913. = Csánki D.: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. V. Budapest, 1913.; *Fógel* 1913. = Fógel J.: II. Ulászló udvartartása. Budapest, 1913.; *Fógel* 1917. = Fógel J.: II. Lajos udvara. Budapest, 1917.; *Horváth* 1935. = Horváth J.: Az irodalmi műveltség megoszlása. Budapest, 1935.; *Janits* 1940. = Janits I.: Az erdélyi vajdák igazságszolgáltató és oklevéladó működése 1526-ig. Budapest, 1940.; *Kelényi* 1940. = Kelényi B. O.: Egy magyar humanista glosszái Erasmus Adagia-jához. Budapest, 1940. — kny. a Fővárosi Könyvtár IX. Évkönyvéből.

ALATTYÁNI MIKLÓS váradi prépost

Váradi prépost és felszentelt püspök (episcopus Sebastensis). 1481-ben Filipecz János váradi püspök helyettese, 1490. prépost, 1498. alapítványt tesz a várad-velencei apácáknak. (Bunyitay II. 1883. 53-54. l.; Bunyitay III. 1884. 114. l.)

Padovában tanult 1476-ban (Veress E.: A páduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai. Budapest, 1915. 17. l.)

Összeköttetésben állott Váradi Péter kalocsai érsekkel, aki 1494-ben igen magasztalta őt azért, hogy a váradi karthausiakat pártfogásába vette. (Wagner, C: Petri de Warda... Epistolae. Posonii-Cassoviae. 1776. p. 252—253.)

Mint Farkas Bálint püspök végrendeletének végrehajtója, valószínűleg ő állítottatott vörösmárvány sírkövet püspökének. Saját vörösmárvány sírkövének renaissance stílusú töredéke is előkerült.

JACOBUS ARMBRUST

Szebeni polgár, Armbrust Mihály szebeni polgármester fia. 1518-ban címereslevelet kapott.

BACHKAY MIKLÓS erdélyi püspök († 1504)

1488. egri kanonok és főesperes, 1499. szerémi püspök, 1501. nyitrai püspök, 1503—1504. erdélyi püspök (Fógel 1913. 119—120. l.)

* Ebbe a jegyzékbe felvettem mindazokat, akik mecénási tevékenységükkel pártfogolták a renaissance stílust, továbbá azokat, akik olasz renaissance ajándékokat kapván (festett címereslevelek, ötvösmunkák, textilnemű) legalább passive szintén hozzájárultak az új stílus terjedéséhez. Felvettem a renaissance sírköveken szereplő személyeket is, mert gyakran megtörtént, hogy még életükben állították fel emlékkövüket, továbbá mert családi, hivatali körülményeik a síremlékek készíttetéséhez is magyarázatul szolgálnak.

Az egyes címszavak nem akarnak kimerítő életrajzok lenni. Csupán a legszükségesebb-személyi adatokat (származás, hivatali pályafutás) tartalmazzák, továbbá olyanokat, melyek az illető esetleges olasz tanulmányaira, utazásaira, humanista kapcsolataira, mecénási tevékenységére vonatkoznak, vagyis azokat az adatokat, melyek a renaissance kapcsolatokat, a renaissance emlékek keletkezését megmagyarázzák.

1488-ban Mátyás megbízásából Rómában járt a pápánál (Mon. Hung. Hist. IV. oszt. III. köt. Budapest, 1877. 432. l.; Mon. Hung. Hist. I. oszt. XXXIX. köt. Budapest, 1914. 118. l.; Fraknói V.: Mátyás király levelei. II. Budapest, 1895. 347. I. — v. ö. Fraknói V.: Mátyás király diplomatái. Századok. 1899. 7—8. l.). 1494/95-ben újra Rómába utazik II. Ulászló megbízásából (Fógel 1913. 119. l.) Még 1496-ban is Rómában tartózkodott Johannes Leontius de Telegd társaságában. (Századok. 1906. 346. l.) Ugyanebben az évben a pápa udvari káplánjává nevezi ki. (Századok. 1903. 333. l.) 1501-ben Thelegdi Istvánnal Franciaországba megy a király házasságának előkészítésére (Fógel 1913. 120. l.). Váradi Péter, a humanista kalocsai érsek igen szerette. 1496-ban ezt írta neki: „Dileximus quippe te semper et diligimus, ut Filium charissimum ...“ (Wagner, C.: Petri de Warda ... Epistolae. Posonii-Cassoviae, 1776. p. 250—252.)

Számos műkincset gyűjtött össze utazásaiban, a gyulafehérvári székesegyház 1531-iki leltára következő ajándékait említi: címerével díszített kehely, két nagy ampolna, két ezüst kandeláber, két francia ezüstedény (duo vascula argentea gallicana), melyeket a francia királytól kapott, ezüst tál (patella), melyet neki Jákó-Szerdahelyi Pál ajándékozott, bíbor antependium, két francia kárpit: „duo auleae gallicanae ... quibusdam imaginibus avium atque ferarum“ (Magyar Sion. 1867. 189, 190, 191, 192, 198. l.).

Gyulafehérvárt házat építtetett. Renaissance építkezéseinek fennmaradt emléke az ismeretlen helyről származó dévai címerkő.

balázsfalvi BAGDI GYÖRGY

Bagdi István, a gyulafehérvári püspöki várnagy és szépmezei birtokos fia. Apja 1482-ben zálogbirtokként szerezte meg Balázsfalvát (Csánki V. 1913. 905. l.). Rómában is járt, 1499. márc. 19-én feleségével és fiaival együtt beiratkozott a Sto. Spirito confraternitásába. (Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Vol. V. Budapest, 1889. p. 73.) György 1502-ben Geréb László kalocsai érsek (előbb erdélyi püspök) zlatolczi várának várnagya¹ (Szabó K.: Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonata. Budapest, 1889. 434. sz.). 1504-ben és 1510-ben a balázsfalvi előnevet viseli (Csánki V. 1913. 905. l.), 1520-ban Várday Ferenc szolgálatában salláriumot kap. (Lukcsics P.: A gr. Zichy család okmánytára. XII. Budapest, 1931. 420. l.). 1541-ben kápolnai Bornemisza Boldizsár, az ország főkapitánya mellé rendelik. (Nagy Iván II. 1858. 181. l.)

Jóbarátságban állott Verancsics Antallal. (Verancsics 1540. okt. 12-én kelt levelében írja neki: „pro veteri amicitia nostra et benevolentia non falsa“. — Mon. Hung. Hist. II. oszt. IX. köt. Pest, 1860. 152. l.) A balázsfalvi kastély építtetője (1535).

¹ 1503-ban egy Bagdi György nevű udvari pap élt Gyulafehérvárt. (Batthyáneum. II. 1913. 149. l.) Kérdés azonban, hogy ez azonos-e a balázsfalvi Bagdi Györggyel?

losonczi BÁNFFY FERENC

Losonczi Bánffy György fia. Neve 1463 és 1515 között fordul elő az oklevelekben. (Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez. II. Budapest, 1928, 61, 453. l., v. ö. továbbá a regisztert az 562. lapon.) 1496-ban Sebes várát kapta II. Ulászlótól adományba (u. o. 332. l.). a dobokai egyház patrónusa volt (v. ö. Géresi K.: A nagykárolyi gr. Károlyi család Oklevéltára. III. Budapest. 1885. 64. l.). Zalkai Lászlóval, a későbbi esztergomi érsekkel magyar nyelven levelezett. (u. o. 71—72. l.) 1516-ban elhúnytának nevezik. (Bánffy cs. ltára II. 466. l.) Felesége Dobokai Miklós leánya, Katalin (u. o. 562. l. regiszter.).

A kolozsvári domonkosoknak ajándékozta azt az aranyvirágokkal teleapplikált bíborszövetet, mely egykor Mátyás királyé volt.

losonczi BÁNFFY MAGDOLNA († 1538)

Losonczi Bánffy László leánya (Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez. II. Budapest, 1928. 483. l.), Kendi Ferenc erdélyi alvajda felesége.

Síremléke Vasasszentivánban (Szolnok-Doboka vármegye) a régi ref. templomból került elő.

héderfáji (vagy csesztvei) BARLABÁSSY LÉNÁRD erdélyi alvajda († 1525)

Barlabássy János, a gyulafehérvári vár várnagyának (castellanus castris Albensis) fia. János nevű testvére erdélyi kanonok volt, akiről az apja 1508 okt. 19-én kelt végrendeletében azt írja, hogy jelenleg a bolognai egyetemen tanul (Szeredai, A.: Notitia Veteris et Novi Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae. Albae-Carolinae, 1791. p. 126.). Barlabássy Lénárd 1493-ban Báthory István erdélyi vajda familiarisa (Székely Oklevéltár. I. Kolozsvár, 1872. 276. l.), 1501—1525. erdélyi alvajda (v. ö. Janits 1940. 108. l.). Felesége Bogáthi Margit (Turul, 1891. 176. l.).

Kapcsolatot tartott fenn a gyulafehérvári humanista körrel. Stephanus Taurinus említi Stauromachiájában (Engel, J. Chr.: Monumenta Ungrica. Viennae, 1809. p. 177.).

Mecénáskodásáról 1525 jan. 28-án Héderfáján kelt végrendelete tanuskodik. Ebben úgy intézkedik, hogy a székelyvásárhelyi klostromban (azaz a marosvásárhelyi ferences, jelenleg ref. vártemplomban) temessék el. Továbbá különféle összegeket adományoz a vásárhelyi, fehéregyházi, medgyesi, tövisi szerzeteseknek, a marosszentkirályi pálosoknak, a segesvári domonkosoknak, a vásárhelyi apácáknak, a kápolnai templomnak, a héderfáji kápolnának, a bonyhai templomnak, a medgyesi apácáknak, a vajdahunyadi szerzeteseknek. A mikefalvi kápolnának ezüst kelyhet és egy miseruhát ajándékoz. A szétosztott ingóságok között szerepelnek ezüstös „hegyestewr“, aranyozott ezüst dárdák

és egyéb fegyverek, skarlát suba, skarlát tunika, szőnyegek, aranyozott ezüst serleg, ezüst kanalak, aranylánc. Továbbá intézkedik arról, hogy fia „Leonardus mittatur ad locum studii“. (A gr. Teleki család oklevéltára. II. Budapest, 1895. 450—455. l.)

Héderfáji kúriáját 1508-ban renaissance stílusban építtette.

Címere Lázói János gyulafehérvári kápolnáján (1512) és a székelydályai szentélyfreskón is szerepel.

ecsed i B ÁTHORY ANDRÁS

Báthory István országbíró († 1444 Várnánál) fia. Testvérei: Miklós váci püspök, István erdélyi vajda, országbíró. András Szabolcs és Szatmár megyék főispánja, 1470—1495 körül koronaőr. Felesége bélteki Drágffy Julianna. Gyermek ei: György somogyi főispán, főlovászmester, István, a későbbi nádor és András szatmári főispán, továbbá Borbála, Perényi Imre felesége. (Nagy Iván I. 1857. 228—229. l.; Wertner M.: A Báthoryak családi történetéhez. Turul. 1900. 12. l.)

Az ecsedi vár építtetője (1492). Fiai, György, István és András csináltaták a nyírbátori stallumokat, András azonkívül a nyírbátori templom renaissance kőfaragványait (déli kapu, szentségtartófülke, papi ülőfülke), ugyancsak ő a donátora az ú. n. Báthory Madonnának.

ecsed i B ÁTHORY ISTVÁN erdélyi vajda († 1493)

Báthory István országbíró († 1444 Várnánál) fia. 1471—93. országbíró, 1479—1493. erdélyi vajda. (V. ö. Hóman B.—Szekfű Gy.: Magyar történet. III. Budapest, 1934. 400 l.)¹ Nagy hadvezér volt, a kenyérmezei ütközet egyik győztese (1479). Nyírbátorban temették el. Koporsókövére, melynek „némely töredékeit még ma is lehet ott látni“, magasztaló latin vers volt vésvé. (Közölve: Szirmay A.: Szathmár vármegye. I. Buda, 1809. 97. l.; Budai Ferenc Polgári Lexikona. II. kiadás. Pest, 1866. I. 105. l.) Bartolommeo de Maraschi castelloi püspök igen magasztalta vallásosságát: „sanctimonia et bonitate atque prudentia pollens“, „vir vere sanctus“ (Katona, St.: Historia Critica Regum Hungariae. XVI. Budae, 1793. p. 508—509, 513.). Erdélyben, a székelyek között azonban zsarnoki uralma miatt igen népszerűtlen volt (v. ö. Székely Oklevéltár. I. Kolozsvár, 1872. 270. l.). Testvérei: Miklós váci püspök és András szatmári főispán, koronaőr, az ecsedi vár építtetője (1492).

1488-ban felépítteti a nyírbátori Báthory templomot, melyet családi templomnak és temetkező helynek szánt. Valószínűleg része volt a nyírbátori minorita templom felépítésében is. — Önmagának ezüstből öntött páncélos

¹ Nagy Iván (I. 1857. 227. l.) a következőket írja hivatalos pályafutásáról: 1458. főasztalnok, 1473. országbíró, 1478. erdélyi vajda.

szobrát fogadalmi ajándékként a boldogságos Szűz loretoi templomának¹ ajánlotta fel. Rajta ez a felirat volt: „Magnificus Dominus Comes de Bathor, Vajwoda Transylv. et Siculorum Comes, in honorem Dei Genitricis, quod per intercessionem ejusdem Virginis gloriosae, a quodam maximo periculo liberatus fuit. A. 1489, dicavit.“ (Budai F.: Polgári Lexikon. II. kiadás. Pest, 1866. I. köt. 102. 1.) Kenyérmezőn az elesettek emlékére sírkápolnát építtetett (Bonfini, A.: Rerum Hungaricarum Decades. Dec. IV. Lib. VI. ed. Lipsiae, 1771. p. 630—631.; „Paucis post tempore ad sepulturam Bathorii publico edicto impensa sacellum constitutum, ubi quotannis parentaretur, inferiaeque fierent“). Háza volt Budán és Pesten. (Rupp J.: Buda és Pest helyrajzi története. Pest, 1868. 147. 1.; Salamon F.: Budapest története. III. Budapest, 1885. 230. 1.)

Erdélyi építkezéseihez tartozik még az udvarhelyi vár, melyen feltehetőleg a renaissance stílus is nyomot hagyott.

somlyói BÁTHORY ISTVÁN erdélyi vajda († 1534)

Somlyói Báthory Miklós fia. Apja 1500-ban Rómában járt és családjával együtt beiratkozott a Sto. Spirito confraternitásába. (Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Vol. V. Budapest, 1889. p. 116.) István 1521—1522. erdélyi alvajda (Janits 1940. 108. 1.), 1529-ben erdélyi vajda. Felesége Thelegdi Katalin, Thelegdi István leánya (Nagy Iván I. 1857. 221—222. 1.).

Nádasdy Tamáshoz (1532) és sógorához, Várday Mihályhoz (1533) írott két magyarnyelvű levele fennmaradt. (Levéltári Közlemények. 1923. 137—139. 1.; Magyar Nyelv. 1925. 120. 1.)

A nagyfalusi pálosoknak 1530-ban birtokrészt adományozott. (Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. II. Budapest, 1904. 39. 1.)

Szilágysomlyón 1532-ben templomot építtetett és abba renaissance stílusú ajtót, szentségtartó fülkét faragtatott.

BENEDICTUS DE BETHLEEM domonkos szerzetes

A kolozsvári domonkosok feljegyzése szerint a besztercei domonkosok 1514-ben pénzt küldtek nekik „per fratrem Benedictum Bethleemitam“ (Magyar Sion. 1866. 576 l.). A kolozsmonostori konvent 1515 nov. 4-én és nov. 6-án kelt okleveleiben a besztercei domonkos kolostor képviselőjében két Benedek nevű szerzetes szerepelt, az egyik Benedictus sacerdos, a másik Benedictus frater conversus. (Teleki Okmánytár, II. Budapest, 1895. 345, 349. l.) Az egyik azonos a fentemlített Benedictus Bethleemita-val, illetve Benedictus de

¹ A magyarok több ízben keresték fel ajándékaikkal a loretoi bazilikát. 1494-ben Georgius Esegwari egy font súlyú ezüst Mária-szobrot küldött (Körmendi Füzetek. Szerk. Iványi B. 1. sz. 1942. 38. l.)

Bethleem-mel, a besztercei renaissance stallum (1516) donátorával. Lehetséges, hogy a bethleni Bethlen családból származott.¹

JOHANNES BENKNER

Brassói polgár, utóbb brassói bíró. 1509-ben és 1517-ben címeres nemeslevelet kapott.

BERNARDUS PIKTOR

Kolozsvári festő. Házának kapuját 1514-ben renaissance stílusban faragtatta.

bethleni BETHLEN IV. GERGELY († 1500)

Bethlen Antal (1414—1472) fia. Gergelyről 1448—1500 között birtoktörténeti adatok ismeretesek. Felesége somkerekai Erdélyi István leánya, Judith. (Lukinich I.: A bethleni gr. Bethlen család története. Budapest, 1927. 37—38. l.)

Korrenaissance stílusú síremléke a bethleni ref. templomban.

bethleni BETHLEN V. MIKLÓS († 1520 előtt)

Bethlen Márk és Bánffy Anna fia. Fiatalkorában Mátyás seregében szolgált. 1490-ben Retz ausztriai város kapitánya. Erdélyi birtokszerzéseiről számos adat maradt fenn. (Lukinich I.: A bethleni gr. Bethlen család története. Budapest, 1927. 20—26. l.)

A segesvári domonkosoknak 1499-ben három telket és három halastavat adományozott Héturban, hogy misét mondjanak az ő és Mátyás király lelkiüdvéért. (Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. 1855. S. 418.; Csánki V. 1913. 911. l.) A kolozsvári Szent Egyedről nevezett domonkos apácáknak 1514-ben Domb nevű birtokát adományozta, melybe a kolozsmostori konvent 1519-ben iktatta be az apácákat (Tört. Tár. 1897. 747. l. 360. sz.; Tört. Tár. 1898. 152. l. 378. sz.)

A segesvári domonkos templom Szent Kereszt oltárának 1498-ban ezüst kelyhet, ampolnákat, keresztet és velencei bársonyból készült egyházi ruhákat, meg antependiumot ajándékozott (Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde. 1862. S. 8—9.). A gogánváraljai templomban a XVI. század elején festett mennyezetet csináltatott.

bethleni BETHLEN család

A Bethlen család valamelyik tagjának megbízásából készülhetett a magyarborzási renaissance szentségtartó fülke. A család a XIV. század óta birtokolja Magyarborzást. 1491—1511 táján Bethlen V. Miklós († 1520 előtt)

¹ A bethleni Bethlen család egyik tagja 1433-ban így írta nevét: „Gregorius de Bethlehem“ (Lukcsics P.: XV. századi pápák oklevelei. II. Budapest, 1938. 102. l. 249. sz.)

az egyik részbirtokos, míg a többi részeket testvére és rokonai bírják. Bethlen Miklós, vagyonának 1511-ben történt felosztásakor itteni birtokát fiainak, Jánosnak († 1519) és Farkasnak († 1557) adományozta. (V. ö. Kádár J.: Szolnok-Doboka vármegye monografiája. II. Deés, 1900. 252—253. 1.; Lukinich I.: A bethleni gr. Bethlen család története. Budapest, 1927. 22—24. 1.). A szentségtartó fülke donátora valószínűleg vagy Bethlen Miklós vagy pedig fiai közül az egyik.

BOGDÁN moldvai vajda

Nagy István (Ștefan cel Mare) moldvai vajda fia. Csicsóvár birtokosa, a XVI. század elején (1503-tól kezdve).

A Csicsóvárból származó, a moldvai ökörfejet ábrázoló renaissance címer az ő idejében készülhetett.

BORNEMISSZA GYÖRGY

Származása, működése ismeretlen.

1528-ban kelyhet csináltatott Gelencének.

kápolnai BORNEMISSZA család

A kápolnai Bornemissza család valamelyik tagja csináltathatta az ádámosi mennyezetet. Kápolnai Bornemissza Boldizsár 1542-ből való gyűrűs pecsétjén az ádámosi mennyezet címeréhez hasonló — bár nem azonos — címerábrázolás látható: korona felett keresztbetett két pallos. A kápolnai Bornemissza család pedig Adámoson 1526 táján bebiró birtokos volt (Kelemen Lajos közlése). Kápolnai Bornemissza Boldizsár 1541, 1545-ben Erdély főkapitánya, 1573-ban még él. (Nagy Iván II. 1858. 181. 1.) Életének késői dátumai arra vallanak, hogy a donátor nem ő, hanem talán a család valamelyik idősebb tagja volt.

brassói BRYGANTH GYÖRGY

Brassói polgár. II. Lajos királytól 1516-ban címereslevelet kapott.

JOHANNES CLYN kolozsvári plébános

1521—1528 között kolozsvári plébános (v. ö. Tört. Tár. 1898. 155. 1. 394. sz., 157. 1. 403. sz.). 1488/1492-ben a bécsi egyetemen tanult (Schrauf K.: A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve. Budapest, 1902. 80, 136. 1.).

A kolozsvári Szent Mihály templom sekrestyeajtájának donátora (1528).

martonfalvi CSEH JÁNOS

Martonfalvi Cseh Bálint fia. 1514-ben Tomori Pál fogarasi várnagy közbenjárására címeres nemeslevelet kap és birtokadományban részesül. Az oklevél szerint Cseh János néhai Geréb Mátyás dalmát-horvát-szlavón bán életét egy vadászat alkalmával megmentette. Talán azonos azzal a „Tshee

Janosch“-sal, aki 1522-ben Zápolyai János erdélyi vajda követeként Brassóban járt (Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt I. Kronstadt 1886. S. 429.).

CZAKÓFIAK

Orbán Balázs feltevése szerint (II. 1869. 32. l.) a csíkszentléleki oltár egyik donátora Czako János, aki mint a csíki vashámorok inspektora fordul elő az oklevelekben, 1506-ban pedig mint a csíki primorok egyike írja alá az agyagfalvi constitutiót (v. ö. Székely Oklevéltár, I. Kolozsvár, 1872. 316. l.). Az oklevelekben ezenkívül szerepel még egy Benedictus Czako de chijk, illetve Benedictus Czako de Sijked (Zsögöd). Margit nevű özvegyét 1536-ban és 1539-ben említik (Székely Oklevéltár. II. Kolozsvár, 1876. 39, 57. l.). A Czakófiak a csíkszentléleki oltár donátorai.

sepsiszentgyörgyi DACZÓ PÁL

Daczó Tamás fia, Pál 1556-ban székely haditszt és dicator (Nagy Iván III. 1858. 220. l.). Valószínűleg azonos azzal a Daczó Pállal, aki 1547-ben átépítette a sepsiszentgyörgyi templomot.

menyői DÉSHÁZY ISTVÁN

Menyői Désházy Mihály középszolnoki alispán fia. (Petri M.: Szilágy vármegye monografiája. V. Budapest 1904. 358—359. l.) 1514 előtt jajczai várnagy, a török elleni hősiei küzdelmei elismeréséül címereslevelet kap II. Ulászlótól. 1514-ben az esztergomi vár gubernátora (v. ö. a menyői kapu feliratát). 1515-ben váradi prépost (v. ö. a menyői keresztelõmedence feliratát), 1522-ben esztergomi Kanonok¹ és Bakócz Tamás érsek végrendeleti végrehajtója (Magyar Sion. 1867. 681. l.). 1523. választott tinini püspök. (Egyháztörténelmi Emlékek a magyarországi hitújítás korából. I. Budapest, 1902. 86. l.) 1513-ban testvéreivel együtt II. Ulászlótól pallosjogot nyer és engedélyt kap arra, hogy menyői kuriájukat árkokkal és palánkkal vetesse körül (v. ö. Századok. 1886. 891—893. l.). II. Lajos felvette a familiarisai közé (Fógel 1917. 56. l.).

A menyői templom építtetője. A gótikus templomot renaissance faragványokkal díszítette (1514—1515).

dévai DÉVAY PÉTER

Hunyadmegyei nemes. 1561-ben a moldvai vajda segítségére ment (Nagy Iván III. 1858. 309. l.).

János királytól 1538-ban címereslevelet kapott.

¹ A „*Memoria Basilicae Strigoniensis*“ c. munka (s. l., 1856. p. 137.) az esztergomi kanonokok sorában a következőleg emlékszik meg róla: „Stephanus Deeshazy, Praepositus S. Georgii M. 1521—23.“

DOBAI DEMETER

Béltelki Drágffy János érdekli provisor. 1519-ben címeres nemeslevelet kapott.

béltelki DRÁGFFY BERTALAN erdélyi vajda († 1501)

Drágffy Miklós és Kállay Ágota fia. Mátyás udvari katonája (Csánki 1884. 36. l.). Majd főpohárnok Mátyás idejében, 1490—1493 között főkamárás (Fógel 1913. 64. l.). 1493—1498 között erdélyi vajda. Meghalt 1501-ben. Felesége Hédervári Dorottya. (Nagy Iván III. 1858. 380. l.; Tört. Tár. 1898. 566. l.)

Mátyás aranyos kárpitot, II. Ulászló pedig zöld olasz szövethől meg aranyos szövésű bíborból készült ruhákat ajándékozott neki. Műkincsei közül ismeretes még egy „aranyba foglalt“ kép, mely 1572-ben Báthory Erzsébet ingóságai között szerepelt („Item az Drágffy Bertalan képe aranyba foglalt“ — Tört. Tár. 1908. 60. l.). Renaissance betűs pecsétet használt.

1487-ben megújította Erdőd várát, 1482-ben pedig az erdődi templomot, melyben utóbb eltemették (1501) és síremlékét felállították. (Szirmay A.: Szathmár vármegye. II. Buda, 1810. 167. l.) Háza volt Budán, melyet 1490-ben Beatrixtól kapott. (Rupp J.: Buda és Pest helyrajzi története. Pest, 1868. 189. l.)

béltelki DRÁGFFY GÁSPÁR († 1545)

Drágffy János országbíró és Várday Anna fia. Felesége somlyói Báthory István leánya, Anna. 1530-ban Kraszna és Középszolnok vármegyék főispánja. A reformáció nagy pártfogója volt. (V. ö. Nagy Iván III. 1858. 380. l.; Petri M.: Szilágy vármegye monografiája. II. Budapest, 1901. 369. l.)

1540-ben magyar feliratos ágyút öntetett.

béltelki DRÁGFFY GYÖRGY

Drágffy Bertalan és Hédervári Dorottya fia (Nagy Iván III. 1858. 380. l.). 1507-ben János testvérével együtt bárói oklevelet kapott II. Ulászlótól.

béltelki DRÁGFFY JÁNOS († 1526)

Drágffy Bertalan erdélyi vajda és Hédervári Dorottya fia. 1508—1513. főpohárnok, 1510—1515. főasztalnok (Fógel 1913. 60, 61. l.). 1512-től Középszolnok és Kraszna megye főispánja, 1520. főtárnokmester, 1523. Temes megye főispánja, majd 1525-ben országbíró. 1526. a mohácsi csatamezőn esett el az ország zászlajával (Nagy Iván III. 1858. 380. l.; Fógel 1917. 35. l.). Felesége Várday Anna. (Tört. Tár. 1898. 566—567. l.)

Kapcsolatban állott a gyulafehérvári humanista körrel. Stephanus Taurinus említi Stauromachiájában (Engel, J. Chr.: Monumenta Ungrica. Viennae, 1809. p. 178.). Rokona, Várday Ferenc püspök nagy szeretettel emlékezik meg róla

végrendeletében, neki és leányának ötvösmunkákat és más egyebeket hagy (Bunyitay V.: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei a egy magyar humanista. Budapest, 1893. 29. 31—32. l.). 1514-ben (Zichy Okmánytár. XII. Budapest, 1931. 368. l.) és 1521-ben Rámában járt (v. ö. A gr. Teleki család Oklevéltára. II. Budapest, 1895. 448. l.). Francesco Massaro velencei követ 1523 okt. 5-én kelt jelentésében így jellemzi: „il Magnifico domino Johanne Dragfi Conte de Themisuar, qual e uno gran signor ben amato da tutti, e ualente nele arme e assai bon amico nostro.“ (M. Tört. Tár. 1878. 288. l.)

Számos magyarnyelvű irat és levél maradt fenn tőle, többek között sajátkezü levelei Várday Ferenc püspökhöz (v. ö. Istványi G.: A magyarnyelvű írásbeliség kialakulása. Budapest, 1934. 106—108. l., 17, 19—20, 27, 32—33, 34, 36, 41—43, 44, 52—54. sz.)

1507-ben György testvérével együtt szépen kifestett bárói oklevelet kapott II. Ulászlótól.

Mecénáskodásáról végrendeletei nyújtanak felvilágosítást. 1524 jún. 7-én kelt első végrendeletében (Mészöly G.: Drágffy János 1524. végrendelete. Magyar Nyelv. 1917. 121—123. l.) arany marháit, ékszereit feleségének és gyermekeinek hagyja, továbbá különféle összegeket és jószágokat adományoz az erdődi, kusalyi szentegyháznak, medgyesi klastromnak, szöllősi barátoknak. Tisztabereknek „az kalastorom myelthetny“, a szilágycsehi és bélteki szentegyháznak, a dobrai szentegyháznak „megmyelthethesere“. Pénzt hagy a szilágycsehi templomnak „tablara es egyre masra“, továbbá három kehely csináltatására. Végül „hagyok az warady egyhazba az en oltharomhoz, hogy thablath chenalyanak Rea fl. 50.“ Gondoskodik gyermekeiről. Meghagyja, hogyha Magdolna leánya apáca akar lenni, küldjék az óbudai vagy a szigeti klastromba, Szent Margit asszony kolostorába és lássák el illően minden szükségessel. Ha pedig Gáspár fia papi pályára óhajt lépni, küldjék az erdélyi püspökhöz „Thanycha deyakwl“ és mint pap „Imagyon ysthenth yrthem es az nemzetherth“.

A mohácsi táborban 1526 aug. 24-én kelt magyarnyelvű végrendeletében szintén részletesen intézkedik várni, birtokai és egyéb javai (elől (Tudományos Gyűjtemény. 1818. VIII. 27—31. l.; M. Prot. Egyházi és Iskolai Figyelmező. 1873. 94—97. l.; Zolnai Gy.: Nyelvelmékeink. Budapest, 1894. 255—258. l.). Említi erdődi várát (Zolnai 255. l.), kővári tárházát (Zolnai 257. l.). Gondoskodik az erdődi ispotályról („Az espitalyra nagy gondot viselyetek az segenyek benne meg ne ehezzenek“ — Zolnai 256. l.) és az erdődi plébániáról („az Isteni solgálatok meg ne aloggyanak, mert az En lelkiemnek wdweossege ezekből Lesen“ — Zolnai 256. l.).

Apjának az erdődi templomban síremléket állíttatott. Az erdődi várban renaissance stílusban építkezett (1507 után). Később fölépíttette a szilágycsehi templomot (Bunyitay V.: Szilágy megye középkori műemlékei. Budapest, 1887.

38. 1. — Akad. Érték. a tört. tud. köréből. XIII.) A déli oldalon levő renaissance papiszéket 1522-ben csináltatta. Szilágycsehen kastélyt is építtetett, melyet Ferenc fiának hagyott. Talán a Drágffy-címeres szamosardói templom is az ő bőkezűségéből épült. Háza volt Budán, a Szent György-téren (Géresi K.: A nagykárolyi gr. Károlyi család Oklevéltára. III. Budapest, 1885. 151. 1.).

béltéki DRÁGFFY MARIA

Drágffy János országbíró húga. 1516-ban kelt magyarnyelvű kelengyelajstromában ékszereket, ezüstedényeket, ruhaneműeket, asztal- és ágyneműeket, szőnyeget találunk. A textiliák egyrésze — a leírásból ítélve — olasz anyagból készülhetett. Négy szoknyáról megjegyzik, hogy olasz posztóból való. (Zolnai Gy.: Nyelvemlékeink. Budapest, 1894. 203—206. 1.)

DRÁGI TAMÁS

Dobokamegyei család tagja. 1480. nándorfejevári provisor, 1486. királyi személynök (personalis presentiae regiae locumtenens) és egyúttal a kis kancellária vezetője (Fraknoi V.: Mátyás király diplomatái. Századok, 1889. 783—787. 1.; Magyar Könyvszemle. 1902. 363—364. 1.; Horváth 1935. 130, 189. 1.). Felesége Pánczél Péter leánya, Angaléta (Nagy Iván III. 1858. 381—382. 1.), kinek neve 1473-ban már előfordul (Csánki V. 1913. 464. 1.).

1484 előtt (Bonfini: Rerum Hungaricarum Decades. Dec. IV. Lib. VII. ed. Lipsiae, 1771. p. 641.) és 1489-ben mint Mátyás követe Rómában járt. (Fraknoi V.: Mátyás király levelei. II. Budapest, 1895. 352. 1.; Mon. Hung. Hist. IV. oszt. IV köt. Budapest, 1878. 13, 85. 1.)

Mint kiváló jogtudós, 1486-ban közreműködött Mátyás törvénykönyvének megszerkesztésében. Bonfini (ed. Lipsiae, 1771. p. 641.) igen magasztalja államférfiúi kiválóságát (ad maxima quaeque negotia natum) és magyarnyelvű ékesszólását. A magyar történet iránt melegen érdeklődött. Thuróczy János az ő biztatására írta és neki is ajánlotta 1488-ban megjelent magyar krónikáját.

Könyvtárából egy kódex (Johannes de Utino XIV. századi krónikájának XV. századi másolata, hozzácsatolva egy 1460-ban készült rövid magyar krónika. — Róma, Vatikáni Könyvtár. Cod. Ottoboni No. 479.) fennmaradt. (V. ö. Hoffmann E.: Régi magyar bibliofilek. Budapest, 1929. 124—125. 1.)

somkerekéi ERDÉLYI JUDITH

Somkerekéi Erdélyi István alvajda leánya, bethleni Bethleni Gergely felesége. (Lukinich I.: A bethleni gr. Bethlen család története. Budapest, 1927. 38. 1.) Címere szerepel Bethlen Gergely sírkövén, melyet valószínűleg ő állíttatott elhunyt férjének Bethlenben.

PETRUS ENGEL

Brassói esküdt polgár. 1517-ben címereslevelet kapott. 1527-ben brassói bíró, 1532 előtt halt meg. (Mon. Hung. Heraldica. III. Budapest, 1926. 72. 1.)

FARKAS BÁLINT váradi püspök (t 1495)

„Valentinus Farkas“-nak írta nevét. 1481—1483. váradi kanonok, 1487. váradi prépost, 1490—1495. váradi püspök. Filipecz János váradi püspök kedvek embere, Bonfini feljegyzése szerint úgy szerette, mint saját fiát (*Rerum Hungaricarum Decades. Dec. IV. Lib. X. ed. Lipsiae, 1771. p. 700—701.*). II. Ulászló is igen kedvelte (*Dec. IV. Lib. V. ed. Lipsiae, 1771. p. 752; Bunyitay I. 1883. 325—331. l.*).

Összeköttetésben állott Váradi Péterrel, a humanista kalocsai érsekkel. (v. ö. Wagner, C.: *Petri de Warda... epistolae. Posonii-Cassoviae, 1776. p. 77, 175, 239.*)

Végrendeletében a váradi székesegyháznak adományozta: „ducentos et tres libros diversarum materiarum propriis sumptibus comparatos et dispositos nec non unam tabulam ex toto argenteam et desuper deauratam mirifico opere fabricatam et laboratam, per prefatumque... episcopum pro trecentis florenis auri propriis suis pecuniis emptam.“ (Kereszturi, J.: *Descriptio Episcopatus et Capituli M. Varadiensis. I. Magno-Varadini, 1806. p. 257.*)

II. Ulászlótól olasz atlasz- és bársonyszöveteket kapott ajándékba.

Zakmary FAZEKAS JAKAB

Kolozsvári polgár. Magyar feliratos sírköve 1482(?)-ből való.

FILIPECZ JÁNOS váradi püspök († 1509)

Morva származású. 1469-ben lépett Mátyás szolgálatába. 1476. váradi püspök, 1482—1491. az olmützi püspökség adminisztrátora, 1484 óta királyi kancellár (Csánki 1884. 28. l.), 1490-ben lemondott a váradi püspökségről, 1492-ben a magyar-hradischi ferences kolostorba lépett és itt halt meg 1509-ben. Sírköve fennmaradt (Bunyitay I. 1883. 308—322. l., III. 1884. 116—117. l.).

1476-ban résztvett a Beatrixért küldött követségben (Berzeviczy A.: *Beatrix királyné. Budapest, 1908. 140. l.*), útközben az urbinoi hercegnél is tisztelgett (Bonfini *Dec. IV. Lib. IV. ed. Lipsiae, 1771. p. 597.*). 1482-ben Rómában belépett a Sto. Spirito confraternitásába. (*Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Vol. V. Budapest, 1889. p. 8.*) 1487-ben Mátyás követeként Ferrarában (*Mon. Hung. Hist. IV. oszt. III. köt. Budapest, 1877. 283. l.*). Milanóban (u. o. 248, l.; Fraknoi V.: *Mátyás király levelei. II. Budapest, 1895. 312. l.*; Balogh J.: *Adatok Milano és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez. Budapest, 1928. 32. l.*) járt, ahol nagy ünnepélyességgel a Corte Vecchia-ban szállásolták el (1487 ápr. 11. Giacomo Trotti modenai követ jelentése Milánóból. — M. Tud. Akadémia, modenai oklevélmásolatok). Innen fényes kíséretével Párisba, a francia királyhoz ment (Bonfini *Dec. IV. Lib. VII. ed. Lipsiae, 1771. p. 653.*). Párisi tartózkodása alkalmával megtekintette a Sainte Chapelle-t és a híres ereklyéket. A francia király ötvösműveket

ajándékozott neki („en vaiseile de la plus belle façon et myeulx assortie“. — Thuasne, L.: Djem Sultan. Paris, 1892. p. 170.). Visszatérőben is nagy ünnepélyességgel fogadták Milanóban, ahol Corvin János eljegyzésénél működött közre (Milano, R. Arch. di Stato. — Archivio Sforzesco. Registri Missive ducali. Vol. 168. p. 153^v, 166^v, 167, 168^v, 169.). A milanói herceg ez alkalomból 1500 dukát értékű ezüstműt és ékszert ajándékozott neki, sőt kíséretét is megajándékozta.

Megnyerő egyéniségét Eleonora ferrarai hercegné (Mon. Hung. Hist. IV. oszt. III. köt. Budapest, 1877. 283. l.) és Bonfini dicséri (Dec. IV. Lib. X. ed. Lipsiae, 1771. p. 699—701.). Humanista kapcsolatairól csak annyit tudunk, hogy a milanói Paolo Lantero, „homo leterato“ az ő szolgálatában állott (Balogh J.: Adatok Milano és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez. Budapest, 1928. 35. l.).

Szép könyvtára volt, melyből két kódex maradt fenn. Díszes szertartáskönyveket ajándékozott a váradi székesegyháznak. 1486-ban megalapította Brünbnben az első morvaországi nyomdát, melynek legfontosabb kiadványa Thuróczy János Magyar krónikája (1488) volt.

Bonfini (ed. Lipsiae, 1771. p. 701.) és Ranzanus (Fontes Domestici. IV. p. 152.) feljegyezték, hogy a váradi székesegyházat és a budai templomot (bizonyára az óbudai prépostságot) bőven ellátta díszes egyházi ruhákkal, arany-ezüst edényekkel. Műkincsei között — mint fentebb, külföldi követségei leírásánál láttuk — francia és olasz ötvösmunkák is voltak. Diplomáciai tevékenységével kapcsolatban is bőkezűen felhasználta kincstára fényes darabjait. Az urbinoi hercegnél is járt, kinek — bizonyára Mátyás megbízásából — egy pompás hegyalakú, drágakövekkel díszített sőtartót és egy sárkánycsöves kancsót ajándékozott (Bonfini, Dec. IV. Lib. IV. ed. Lipsiae, 1771. p. 597.). Az igloui királytalálkozó alkalmával (1486) Ulászlónak ajándékozott „duos crateres argenteos et quaedam alia minora vasa, duo item cochlearia aurea, cultrum, fuscinulas cum manubriis pure aurea“. (Fraknói V.: Mátyás király törekvései a császári trónra. Budapest, 1915. 36. l. — Akad. Értek. a tört. tud. köréből. XXIII.) A váradi székesegyház részére „J. E. W. 1478.“ feliratú harangot öntetett (Bunyitay I. 1883. 314. l.). Gemmapecsétjére szárnyas ló, vagyis a Pegazus volt vésve (Bunyitay u. o. 308—322. l.).

Építkezéseiért, különösen az óbudai Szentháromság templom megújításáért maga Mátyás magasztalta 1477 elején kelt levelében (Fraknói V.: Mátyás király levelei I. Budapest, 1893. 361. l.), melyben a pápától Filipecz váradi püspökké való kinevezését és egyben régi tisztségében, az óbudai prépostságban való meghagyását kéri, hogy Filipecz folytathassa építkezéseit és méltóságának megfelelő palotát emelhessen. Bonfini olmützi építkezéseit említi (Dec. IV. Lib. X. ed. Lipsiae, 1771. p. 701.). Ranzanus a váradi vár újjáépítését emeli ki (Fontes Domestici. IV. Budapest, 1885. p. 152.). Magyar-

országi és morvaországi (Olmütz, Viskova, Magyar-Hradisch) építkezéseiből semmi sem maradt. A Corvina egyik Leon Battista Alberti kódexe a nagy olasz építész értekezésével (De re aedificatoria) később Filipecz tulajdonába került (jelenleg Olmütz, főkáptalani levéltár).

GEORGIUS

Vezetékneve ismeretlen. Címeres sírkövének töredéke, mely a XVI. század első felében készült, a kolozsvári Farkas-utcai templomból került elő.

GEORGIUS Magister Hospitalensis

A besztercei plébániatemplom 1508-ból való, gótikus stílusú és renaissance feliratos stallumának donátora.

vingárdi GERÉB LÁSZLÓ erdélyi püspök (1447—1502)

Geréb János és horogszegi Szilágyi Zsófia fia, Mátyás unokaöccse. 1476—1501. erdélyi püspök, 1501—1502. kalocsai érsek. (V. ö. Temesváry J.: Erdély középkori püspökei. Cluj-Kolozsvár, 1922. 412—448. 1.) 1502 júl. 26-án halt meg. A valkómegyei Atyán (Atthya) temették el a ferences kolostorban, két fitestvére, Péter nádor és Mátyás dalmát-horvát-szlavón bán mellé (Megyericsei János feljegyzése — Knauz, F.: Libri missales ac breviaria ecclesiae Hungaricae. Strigonii, 1870. p. 20.), noha végrendeletében úgy intézkedett, hogy a bácsi székesegyházban temessék el.

Ferrarában tanult (v. ö. Andreas Pannonius feljegyzését — Ábel, E.: *Analecta ad historiam renescentium in Hungaria litterarum spectantia*. Budapest, 1880. p. 160.); „...non mediocri doctrina, parique eloquentia“ írja róla Bonfini (Dec. 1. Lib. I. ed. Lipsiae, 1771. p. 8. — v. ö. Horváth 1935. 176. 1.). 1491-ben újból Olaszországban járt, 1491. ápr. 15-én Rómában beiratkozott a Sto. Spirito confraternitásába. (Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Vol. V. Budapest, 1889. p. 11.) Erdélyben római emlékeket gyűjtött, egy római feliratos követ a gyulafehérvári székesegyház előcsarnokába falaztatott be (Stephanus Taurinus feljegyzése a Stauromachia jegyzeteiben, — Engel, J. Chr.: *Monumenta Ungarica*, Vienna, 1809. p. 448.).

Mátyás kívánságára és az erdélyi követek kérésére 1478-ban egyházmegyéjének papjait megbízta azzal, hogy készítsék elő a magyarnyelvű ritualét (Gyárfás T.: *A magyar rituale történetéhez*. Batthyáneum. I. 1911. 124—126. 1.).

Nagy kincstára volt. II. Ulászlótól nagy ezüstserleget („argenteo poculo insanae magnitudinis”. — Bonfini Dec. V. Lib. III. ed. Lipsiae, 1771. p. 730—131.) és drága miseruhákat kapott. A kolozsváriak pedig 1497-ben egy ezüstkupát ajándékoztak neki, melyet Magister Paulus aurifaber-től vásároltak 25 forintért (Tört. Tár 1883. 572. 1.). 1503 jún. 20-án Telek nevű birtokán kelt végrendeletében a bácsi tárházában levő ötvösmunkákat (serlegek,

tálak, kanalak, villák, tányérok, aranyozott ezüstkardok) és ruháit testvérének, a nádornak hagyja, hogy abból misealapítványt tegyen mindkettőjük lelki-üdvéért. Az erdélyi egyháznak hagyományoz 1225 forintot, gyűrűit és aranyláncát drágaköves kereszttel. A bácsi székesegyháznak hagyja könyveit és „*picarium cristallum, quod vocatur Dethekeblew*”, azonkívül pénzt a bácsi érseki palota és vár tatarozására. (Érdújhelyi M.: A kalocsai érsekség a renaissance korban. Zenta, 1899. 104—105. l.) A gyulafehérvári székesegyház 1531-iki leltára a következő ajándékait említi: három ezüst fejereklyetartó, négy nagy ezüst kandeláber, két nagy szarvalakú olajtartó, aranyszövésű barna miseruha, másik aranyszövésű miseruha, aranyszövésű barna pluviale, melyet II. Ulászlótól kapott (Magyar Sion. 1867. 188—189. l.).

Újjáépíttette a gyalui püspöki várat, melyből néhány renaissance töredék fennmaradt. Valószínűleg a püspöki uradalmakhoz tartozó falvak, így például Vista építkezését is támogatta (Kelemen L.: A vistai ref. templom. Pásztortűz, 1927. 464. l.). Talán Tasnádon is építkezett, testvéreivel, Geréb Péterrel és Mátyással pedig Fogaras várán. Mecénási hajlamaira igen jellemző, hogy 1477-ben a gyulafehérvári káptalan tagjainak a következő feltétellel engedi meg a végrendelkezést: „*Ita tamen quod prius, et ante omnia legenda quilibet Vestrum, pro fabrica Ecclesiae..... testamentum condecens (sic!) et congruum facere teneamini ac honestum*“ (Szeredai, A.: Series antiquorum et recentiorum Episcoporum Transilvaniae. Albae-Carolinae, 1790. p. 168.). 1485-ben pedig ő és káptalana a pápától búcsúengedélyt kérnek azok javára, akik a székesegyház fenntartására adakoznak (Tört. Tár. 1900. 13. l.).

vingárdi GERÉB PÉTER erdélyi vajda († 1504)

Geréb László püspök testvére. 1477—1479. erdélyi vajda és a székelyek ispánja (Székely Oklevéltár. III. Kolozsvár, 1890. 98, 103. l.), 1486. főajtónálló (Századok. 1880. 815. l.), 1490—1494. főudvarmester és főajtónállómes-ter (Fógel 1913. 59, 60. l.), 1491. országbíró, 1499—1503. nádor.

1476-ban Mátyás megbízásából Olaszországban járt. Ekkor kapta Ferrante nápolyi királytól a Szűz Mária rendjelet és jelvényeit. II. Ulászló olasz szöveteket ajándékozott neki. Mint országbíró (1491) és mint nádor (1500) renaissance stílusú pecsétet használt. Testvéreivel, Geréb Lászlóval és Mátyással a fogarasi váron építkezett.

szelestei és kövesszarui GOSZTONYI JÁNOS erdélyi püspök († 1527)

1502. a királyi kancellária tagja, 1506. budai prépost és Anna királyné titkára (Tört. Tár 1891. 110. l. 404. sz.). 1506. váci püspök, 1507/1508-ban II. Ulászló érdemei elismeréséül új címerrel tünteti ki (Turul, 1891. 59—60. l.). 1508. alkancellár, 1509—10. győri püspök, 1521—24. Mária királyné kancellárja, 1524—27. erdélyi püspök (Sörös P.: Adatok Gosztonyi János életéhez.

Religio. 1909. 595-600, 612—614, 629—633, 644—646, 660—661. I. — v. ö. Főgel 1913. 47. I.; Főgel 1917. 24. I.)

Bécsben, Bolognában, Ferrarában (1493) és Párisban tanult. Az erasmisták közé tartozott. Egyik rokonát Bolognában, két másikat Krakóban taníttatta. Szép könyvtára volt, Taurinus szerint a történetet, az egyházi zenét és az astrologiát kitűnően ismerte (Engel, J. Chr.: Monumenta Ungarica. Vienne. 1809. S. 126.). Kapcsolatban állott a párisi humanistákkal, akik munkáikat ajánlották nekik (v. ö. Sörös id. munkáját; Horváth 1935. 247—249. I.; Veress E.: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai. Budapest, 1941. 379. I.).

A gyulafehérvári székesegyház 1531-i leltára a következő ajándékait említi: 2 ezüst kandeláber, 2 ezüstözött bronz kandeláber, fehér mitra, zöld bársonyba kötött, ezüst veretekkel díszített missale, corporale, aranyszövésű fehér miseruha, bíborszínű miseruha, 3 dalmatica aranyos szövetből, 3 piros dalmatika, aranyszövésű fehér pluviale, bíborszínű pluviale, aranyszövésű fehér antependium, bíborszínű antependium (Magyar Sion. 1867. 188—199. I.).

Építkezett a gyulafehérvári váron. 1526-ban megengedte Dés városának, hogy a papi tizedet 12 forintra megválthassa, de azzal a kikötéssel, hogy a jövedelemtöbbletet a plébániatemplom építésére kell fordítani. (Egyháztört. Emlékek a magyarországi hitújítás korából. I. Budapest, 1902. 237. I.)

GREGORIUS UTTERATUS

1522 táján vízaknai számtartó. Talán azonos azzal a Vízaknai Gergelyvel, aki 1545—1549 között a kolozsvári iskola rektora volt, 1546-ban „Annotationes in Librum Geneseos“ (Kolozsvár, 1546) c. munkát írta, 1551-ben pedig Heltai Gáspárral a Bibliát fordította (Jakab E.: Kolozsvár története. II. Budapest, 1888. 56, 109. I.). Könyvei fennmaradtak a kolozsvári Szent Mihály egyház könyvtárában. Ezek a könyvek a magyarok könyvtárához tartoztak és „G. W. 1552.“ jelzést viselnek (Asztalos M.: A kolozsvári Szent Mihály templom XVI. századi könyvtára. Könyvtári Szemle. 1934. 41—42. I.).

1522 táján freskókat festetett a vízaknai templom diadalívére.

szamosfalvi GYERŐ TAMÁS

A szamosfalvi Gyerőfi család tagja. E család egy eredetű a szamosfalvi Mikolákkal, a gyerőmonostori Kabosokkal és Keményekkel (v. ö. Csánki V. 1913. 486—492. I.). Tamás szamosfalvi Gyerő és Ilona asszony fia. Neve 1460—1510 között fordul elő az oklevelekben. Felesége somkerekai Erdélyi István alvajda leánya, Anna. (Csánki V. 1913. 483. I.)

Szamosfalvi kuriáját, melyet Gyerőfi Pállal és Istvánnal közösen birtokolt, 1488-ban feldúlták a kolozsvári polgárok (Orsz. Levéltár. DL 27072.). Keltezés nélküli síremléke, melyet valószínűleg maga rendelt, a kolozsvári Farkas-utcai templomból került elő.

HACZY MÁRTON váradi kisprépost

Erdélyi származású, a váradi kiskáptalan prépostja a XVI. század elején. Költeményeket irt (v. ö. Bunyitay II. 1883. 166. l.; Ábel, E.—Hegedüs, St.: *Analecta Nova*. Budapest, 1903. p. 207.).

Egyik görög kódexe fennmaradt.

HEDSCHEN

Prázsmári lakos, 1529-ben kelyhet csináltatott a prázsmári templomnak.

HELENA

Kolozsvári ferences terciarius nővér. Magdolna, György kőfaragó özvegye 1531-ben Kolozsvárt kelt végrendeletében egy köpenyt hagy neki, mivelhogy igen szereti: „mihique speciali Zelo dilecta“. (Jakab E.: *Oklevéltár Kolozsvár történetéhez*. I. Buda, 1870. 374. l.) Az 1530-as években halt meg.

Síremléke a kolozsvári Farkas-utcai templomból került elő.

HUNYADI JÁNOS erdélyi vajda († 1456)

A származására vonatkozó különféle feltevéseket l. Elekes L.: *A Hunyadi kérdés*. (Mátyás király Emlékkönyv. Szerk. Lukinich Imre. Budapest, 1940. I. 13—69. l.). 1443—1446. erdélyi vajda és a székelyek ispánja., 1446-tól Magyarország kormányzója és erdélyi vajda (gr. Lázár M.: *Székely ispánok és alispánok a mohácsi vészig*. Századok 1880. 800—801. l.).

Bonfini feljegyzése szerint két évet töltött Milanóban Filippo Visconti udvarában (Dec. III. Lib. IV. ed. Lipsiae. 1771. p. 432.), Jacopo di Poggio Bracciolini pedig Filippo Scolari életrajzában azt írja, hogy Filippo Scolari nevelése alatt fejlődött hadvezérré (Archivio Storico Italiano. 1843. p. 179.) Kapcsolatban állott Alfonso nápolyi királlyal (1447—1448), akivel szövetséget akart kötni a török ellen (Thallóczy L.—Barabás S.: *A Frangepán család levéltára*. I. Budapest, 1910. 350—365. l. — v. ö. Fraknói, G.: *Alfonso re di Napoli, candidato di Giov. Hunyadi al trono di Ungheria dopo la battaglia di Varna*. Corvina. Anno II. Vol. IV. 1922. p. 50—59.).

Érdeklődött a humanizmus iránt. Baráti köréhez tartozott Vitéz János, a nagy magyar humanista. Az olasz Poggio 1448-ban levelet írt hozzá, meg akarta írni hőstetteinek történetét és megküldötte neki munkáit. (Ábel, E.: *Analecta ad historiam renescentium in Hungaria litterarum spectantia*. Budapest, 1880. p. 158—159. — v. ö. még Horváth 1935. 46—52. l.)

Erdélyi építkezései: tövisi templom 1449, vajdahunyadi vár 1443—1452.¹

¹ Hunyadi János 1443 márc. 18-án búcsút kér a pápától az általa alapított „capella B. Mariae Virginis in castro de Hunid (!)“ részére (*Lukcsics P.*: XV. századi pápák oklevelei. II. Budapest, 1938. 208. l. 775. sz.). Ez a kápolna nyilván az első építkezéséhez tartozott. 1450 ápr. 12-én újból búcsúért folyamodik a „Capella S. Johannis Baptistae in castro Hunnad“ részére (u. o. 278. l. 1106. sz.). Valószínűleg ez az utóbbi kápolna azonos a jelenlegi várkápolnával, mely Hunyadi második építkezéséből való. Az építkezések befejezését a lovagterem feliratának 1452-es évszáma jelzi.

gyulafehérvári székesegyház egyes részei (Bonfini Dec. III. Lib. VIII. [ed. Lipsiae, 1771. p. 504] és Heltai Gáspár [Magyar Krónikája. Újra kiadta: Toldy F.: Tizenhatodik századbeli magyar történetírók. Pest, 1854. 82. hasáb] tudósítása. V. ö. továbbá: Möller I.: Építészeti emlékek Hunyadi János korából. — Magyarország Műemlékei. Szerk. Forster Gy. I. Budapest, 1905. 126—127. l.). Támogatta a felsőbányai templom (Wenzel G.: Magyarország bányászatának kritikai története. Budapest, 1880. 115. l.), a kolozsvári domonkos templom (Jakab E.: Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. I. Buda, 1870. 191. l.) és a csíksomlyói ferences templom építését (Losteiner, L.: Cronologia Topographico Chorographica. 1777. p. 110—111. Kézirat a csíksomlyói ferences kolostorban; Orbán II. 1869. 14—16. l.), továbbá még valószínűleg a nagybányai templom építését is (Decsényi Gy.: A nagybányai Szt. István templom. Arch. Ért. 1892. 293. l.). Vajdahunyadon pálos kolostort alapított (Fraknoi V.: Magyarország és a római szentszék. II. Budapest. 1902. 113. l.). Bojtoron kolostort építtetett (Wenrich, W.: Künstlernamen aus siebenbürgisch-sächsischer Vergangenheit. Archiv des Vereines für siebenbürg. Landeskunde. 1889. S. 44.). Neki tulajdonítják a marosszentimrei templom szentélyének az építését és az alsóorbói templom restaurálását is, bár erre vonatkozólag okleveles adat nincsen (Magyarország Műemlékei. Szerk. br. Forster Gy. I. Budapest, 1905. 122—123. l.). Mint Déva földesura támogathatta a lebontott dévai templom építését, melyen állítólag címere is előfordult (v. ö. Gerecze 1906. 396. hasáb. és Arch. Ért. 1902. 74—76. l.). Feltehetőleg építkezett Temesvárt¹ és valószínűleg Solymos várán is (Márki S.: Arad vármegye és Arad sz. k. város története. I. Arad, 1892. 453. l.). Bonfini szerint Marosszentimrénél és a Vaskapunál győzelmei emlékére trophaeumokat állíttatott (Bonfini Dec. III. Lib. V. ed. Lipsiae, 1771. p. 443, 455.).

A gyulafehérvári székesegyház 1531-iki leltára a következő adományait említi: egy aranykereszt, aranyszövésű bíbor miseruha gyöngyökkel és drágakövekkel díszített kereszttel, másik bíbor miseruha gyöngyös kereszttel, aranyszövésű bíbor antependium (Magyar Sion. 1867. 188—199. l.).

Velencében olasz ötvösmunkákat és szöveteket vásároltatott 1453-ban Mátyás fia tervezett lakodalmára. Az olasz ötvösség és textilművészet termékeit már előzőleg ismerhette Alfonso nápolyi király ajándékaiból.

¹ Hunyadi temesvári építkezéseiről okleveles adat — tudtommal — nincsen, bár igen valószínű, hogy ott is építkezett. (v. ö. *Pesty Fr.*: A Hunyadi vár Temesvárott Magyarország és a Nagyvilág. 1876. 135—137. l.; *Csánki D.*: Magyarország tört. földrajza a Hunyadiak korában. II. Budapest, 1894. 22. l.; *Szentkláray J.*: Temesvár története. — Temes vármegye és Temesvár. II. Budapest, s. d. [1912 után]. 19—27. l. (Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Borovszky S.); *Maggiorotti, L. A.—Bánfi, Fl.*: Le fortezze di Temesvár e di Lippa in Transilvania. Roma. 1934. p. 14—18. — Kny. az „Atti dell’Istituto di Architettura Militare“ c. folyóiratból. [Tévesen és alaptalanul azt állítják, hogy Hunyadi építésze Paolo Santini volt])

Renaissance síremléke, melyet Mátyás fia állíttatott neki a gyulafehérvári székesegyházban, részben fennmaradt.

IMRE bulcsi apát

A bulcsi bencés apátság (Krassó-Szörény vármegye)¹ élén állott a XV. század végén, a XVI. század elején.²

Szépen illuminált Livius kódexe fennmaradt.

„DOMINUS ITALICUS“

1509 előtt kelt végrendeletében egy pluvialét hagyott a kolozsvári domonkosoknak.

Ez a névszerint meg nem nevezett olasz úr talán azonos Franciscus Italicus kolozsvári polgárral, akiről 1469, 1470, 1485-ből vannak adatok (Jakab E.: Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. I. Buda, 1870. 231. l.; Orsz. Ltár, Dl. 36394.; Csánki V. 1913. 478. l.). Sógorának, Nicolaus Aurifaber szebeni polgármesternek a leánya, Ágnes, az ő házában tanult magyarul (Jakab. id. mű. 231. l.).

JOHANNES berethalmi plébános († 1520)

Az oklevelek szerint 1514/1515-ben berethalmi plébános. (Archiv des Vereines für siebenbürg, Landeskunde. 1855. S. 205; Salzer, J. M.: Der königl. freie Markt BIRTHÄLM in Siebenbürgen. Wien, 1881. S. 92.) A berethalmi templom intarziás sekrestyeajtájának (1515) és oltárának (1515) a donátora. Sírköve I. O. monogrammal, 1520-as évszámmal a berethalmi templomban. (Salzer op. cit. S. 92.).

JOHANNES DE OLCZNA szebeni plébános († 1511)

Muzsnai, majd utóbb szebeni plébános (Századok, 1903. 335, 332—333. l.), 1500 ápr. 11-én a pápa Szeben város előljáróinak kérésére megengedi, hogy Johannes de Olczna szebeni plébános és utódai az év 10 nagy ünnepén bizonyos feltételek mellett főpapi jelvényekkel élhessenek (Századok, 1903. 332—333. l.). Meghalt 1511-ben. (Archív des Vereines für siebenbürg. Landeskunde. 1887. S. 482.)

Járt a Szentföldön és Rómában (Pásztor L.: A magyarság vallásos élete a Jagellók korában. Budapest, 1940. 116. l.).

A nagyszebeni plébánia gótikus ajtajának és renaissance-os emléktáblájának (1502—1511 között) a donátora-

¹ V. ö. Sörös P.: Az elenyészett bencés; apátságok. Budapest, 1912. 445—449. l.

² Sörös Pongrác (id. mű 446. l.) tévesen a XIV. század második felében élt Imre apáttal azonosítja.

KÁLMÁNCSEHI DOMONKOS váradi, utóbb erdélyi püspök († 1503)

1462. a székesfehérvári Szent Miklós templom prépostja, 1474—1495. a székesfehérvári főegyház prépostja, 1495—1501. váradi püspök, 1501—1502. erdélyi püspök, 1503. kalocsai érsek (Bunyitay I. 1883. 332—343. 1.).

Összeköttetésben állott Váradi Péterrel, a humanista kalocsai érsekkel. (Wagner, G: Petri de Warda... epistolae. Posonii-Cassoviae, 1776. p. 184—186, 258—260.) Mindketten érdeklődtek Janus Pannonius költeményei iránt. V. ö. Váradi Péternek 1496 jún. 25-én, Budán kelt, Keszthelyi Mihály esztergomi kanonokhoz intézett levelét. (Wagner op. cit. p. 74.)

Székesfehérvárt 1486 körül felépítteti a Szent Anna kápolnát a székesegyház északi oldalán (Károly J.: Fejér vármegye története. II. Székesfehérvár, 1898. 685. 1.), 1488-ban pedig emléktáblát állít Szent Imre herceg születése helyén (v. ö. Henszlmann I.: A székesfehérvári ásatások eredménye. Pest, 1864. 192. 1. [Pray nyomán közli a feliratot]). Váradon és Erdélyben mecénáskodásának nem maradt nyoma.

Szép könyvtára volt, melyből 4 kézirat maradt fenn, valamennyit a budai királyi miniátorműhelyben illumináltatta.

Mint a székesfehérvári bazilika prépostja, ő végezte Mátyás temetését, kinek ravatalára díszes pajzsot csináltatott (jelenleg Páris, Musée d'Artillerie).

STEPHANUS KALMUS segesvári plébános († 1528)

1511—1526 között Segesvárt plébános, nevét említi a segesvári Städtbuch. Meghalt 1528-ban. (Archív des Vereines für siebenbürg. Landeskunde, 1855. S. 414.)

Renaissance betűs, gótikus stílusú sírköve fennmaradt a segesvári hegyi templomban.

JOHANNES KENDERIS (Kenderessy?)

Erdélyi nemes, aki 1521-ben a székelyek lázadásakor elesett, Endre nevű testvérét a segesvári domonkos-templom szentélyében temettette el és emlékére velencei bíborból készült ruhát, meg egy aranyvirágos ruhát ajándékozott a templomnak.

szentiváni KENDI FERENC erdélyi vajda († 1558)

Apja Kendi Antal erdélyi alvajda (1477—79), aki 1485-ben mint Mátyás követe Velencében járt. (Mon. Hung. Hist. IV. oszt. III. köt. Budapest, 1877. 47. 1.) Kendi Ferenc 1531—1533 erdélyi alvajda és a székelyek alispánja. (Szabó K.: Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonata. Budapest, 1889-523, 526, 532. sz.) 1553. erdélyi vajda, 1558. meggyilkolták. (Kövári L.: Erdély nevezetesebb családai. Kolozsvár, 1854. 154—155. 1.; Nagy Iván VI. 1860, 200. 1.)

Támogatta 1544-ben a marosfelfalusi ferenceseket kolostoruk újjáépítésé-

ben. (Egyháztörténelmi Emlékek a magyarországi hitújítás korából. II. Budapest, 1904. 503. l.)

A marosvécsi váron renaissance átalakításokat végeztetett 1537-ben és 1555-ben Feleségeinek, Bánffy Magdolnának († 1538) és Léway Katának († 1551) Vasasszentivánban¹ állíttatott síremlékeket. Sajat síremlékének töredéke fennmaradt a gyulafehérvári székesegyházban.

KOLOZSVÁR, Szent Péter egyház

1537-ben renaissance ónkannát csináltatott.

LAZARUS nagykapusi plébános

A nagykapusi templom (Nagyküküllő megye) sekrestyeajtaja a felirat szerint az ő plébánossága idején készült (1519), feltehetőleg az ő támogatásával.

LÁZÓI JÁNOS telegdi főesperes (1448—1523)

Neve Johannes de Lazo, Johannes Lazo, Johannes Lazoyanus, Johannes Lazynus változatokban fordul elő. Bunyitay Vince szerint a tornamegyei Lászó községből származik, melyet a középkori oklevelek „Lazo“-nak írnak. (Bunyitay V.: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista. Budapest, 1893. 18—25. l.) 1483-ban erdélyi főesperes és kanonok. Ez év tavaszán indul Velencén keresztül első szentföldi útjára (Palesztina, Sinai félsziget, Egyiptom), ahonnan 1484 telén tér vissza² (v. ö. Fratrís Felicis Fabri Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae et Egypti peregrinationem. Ed. C. D. Hassler. I. Stuttgart, 1843. p. 172., II. u. o. 1843. p. 108, 363, 371, 375, 461, 500, 524., III. u. o. 1849. p. 35, 43—44, 172, 205, 207, 211, 323, 325, 354, 368, 370—371, 389.). 1489-ben rokonával, Sánkfalvi Antal pozsonyi préposttal együtt Mátyástól címereslevelet kap (v. ö. Nagy Gy.: Lázói János címere. Turul 1890. 208. l.). 1508-ban az öreg Barlabássy János végrendeletében legkedvesebb nevelt fiának nevezi Lázói János telegdi főesperes és erdélyi kanonokot (Tört. Tár. 1891. 112. l. 412. sz.). 1500 május 9-én a pápától engedélyt kap, hogy a Szentföldre zarándokolhasson. Ez alkalomból valószínűleg Rómában is megfordult. (Századok. 1903. 339. l.) Valószínűleg 1519 előtt Rómába megy, 1519-ben ugyanis már távollevőnek nevezik.

¹ Talán ő maga is ide óhajtott temetkezni. 1865-ben Torma Károly udvarában előkerült egy Kendi címeres sírkő F. K. betűkkel (Hodor K. Második pótjegyzék Doboka vármegye esmertetéséhez. 1872. 23. l. — Kézirat az Erdélyi Nemz. Múzeum gyűjteményében). Ez esetleg a még életében megrendelt sírkölap lehetett — Kendinek Vasasszentivánban udvarháza is volt 1532/33-ban innen keltezi rendeleteit (Tört. Tár. 1890. 350—351. l.; Kádár J.: Szolnok-Doboka vármegye monografiája. VII. Deés, 1905. 69. l.)

² Lázói 1483-as szentföldi útjára és Fabri leírására először Bitay Árpád hívta fel a figyelmet (Bitay A.: Az Alba Julia-i R. Kat. Székesegyház és környéke. Alba Julia, 1936. 10. l.)

(Szeredai, A.: *Notitia Veteris et Novi Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae. Albae-Carolinae*, 1791. p. 135.) 1523 aug. 17-én meghalt Rómában, mint a S. Pietro bazilika penitenciariususa,¹ eltemették a Sto. Stefano Rotondóban, mely akkor a magyar pálosok birtokában volt.

Valamelyik olasz egyetemen tanulhatott. Tudását, egyéniségét szentföldi utitársa, frater Felix Fabri² ulmi domonkos a következőképpen jellemzi: „vir devotus et doctus“ (op. cit. I. p. 172.); „...erat purus Hungarus, non unum verbum teutonicum sciens, sed in latina lingua et sclavonica et italica et hungarica peritus erat. Fuit autem vir nobilis, virtuosus et doctus, orator magnus et mathematicus...“ (II. p. 108.); „... vir utique religiosus et doctus, conversatione quoque benignus et jucundus et multa apud eos (t. i. a magyar mamelukoknál, akiknek Kairóban prédikált) operabatur suo exemplo et hortatu...“ (III. p. 35); „Siquidem magnus metrista, rhetor et orator fuit praedictus vir et ad quemlibet eventum statim orationem metricam promere novit“. (III. p. 323.) Több versét fel is jegyezte (II. p. 500., III. p. 323, 325.). Lázói János gyulafehérvári kápolnájának verses feliratait bizonyára szintén maga költötte.

A gyulafehérvári székesegyház 1531-iki leltára a következő ajándékait említi: aranyszövésű miseruha, fehér-zöld színű miseruha, két aranyosszövésű piros atlasz dalmatika. (Magyar Sion, 1867. 195, 197. l.)

A gyulafehérvári székesegyház északi kápolnájának, illetve előcsarnokának építtetője. Azonkívül házat építtetett a kápolna rektorának.

Síremléke Róma, Sto. Stefano Rotondo

Méretei: 218X90 cm. Anyaga: fehér márvány. Felirata: IO • LAZO •

ARCH | IDI TRANSSIL • PANNON • PENIT • AP • DVM • | ANN •
 AGERET | LXXV • OBIIT • XVII • AVG • M • D • XXIII • (kőirat)
 NATVMQ GELIDVM VIDES AD ISTRV | ROMANA TEGIER (sic!)
 VIATOR VRNA | NON MIRABERE • SI • EXTIMABIS . ILLVD | Q •
 ROMA EST PATRIA OMNIVM FVITQ. (Feloldva: Johannes Lazo archidiaconus Transsilvanensis Pannonius Penitentiarius Apostolicus dum annum ageret LXXV obiit XVII Augusti MDXXIII.; Natum quem gelidum vides ad

¹ *Fraknoi Vilmos* római működését 1517/23-ra teszi. (A római magyar gyóntatók. Kath. Szemle, 1901. 391—392. l.) Lázói 1517 szeptemberében még Gyulafehérvárt tartózkodott. (Tört. Tár. 1893. 294. l. 819. sz.)

² Lázói János zárandoktársai voltak még Bernhard Breydenbach mainzi kanonok és az utrechti festő, Erhard Reeuwich, aki Breydenbach szentföldi útleírásához rajzokat készített (*Opusculum sanctarum peregrinationum in montem Syon ad venerandum Christi sepulchrum*. Mainz, 1486.). Breydenbach szántén nagy elismeréssel ír Lázóiról: „ein hochgelerter vnd andechtiger herr“-nek nevezi. (Reise int heilige Land. Speyer, 1502 után. fol. N iii j. az 1486-os mainzi német kiadás utánnyomása).

Istrum, Romana tegetur viator urna Non mirabere si extimabis illud, Quod Roma est patria omnium fuitque.)

A szép síremléket valószínűleg a római magyar pálosok, esetleg talán Gyöngyösi Gergely állíttatta, aki 1520 körül a Sto. Stefano Rotondo perjele volt.

Irodalom: *Forcella.* V., *Iscrizioni delle chiese e d'altri edifici di Roma.* VIII. Roma, 1876. p. 209. No. 541.; *Fraknoi* V.: Egy magyar jezsuita a XVI. században. Kath. Szemle. 1887. 393. l.; *Monumenta Vaticana Hungariae.* Ser. I. Tom. V. Budapest, 1889. p. XV.; Csergheő G.: Lázó János sírköve Rómában. Turul, 1890. 129. l.; Nagy Gy.: Lázói János címere. Turul, 1890. 208. l.; *Bunyitay* V.: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista. Budapest, 1893. 18—20. l.; *Ezredéves Orsz. Kiállítás.* A Tört. főcsoport hivatalos katalógusa. Budapest, 1896. 2266. sz.; *Gerecze* P.: Szobrászati emlékek Magyarországon. — Magyarország közművelődési és közgazdasági állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves orsz. kiállítás eredménye. Szerk. Matlekovits S. V. köt. Budapest, 1898. 484. l.; *Riedl* Fr.: Magyarok Rómában. Budapest, 1900. 20—21. l.; *Fraknoi* V.: A római magyar gyóntatók. Kath. Szemle. 1901. 392. l.; *Fraknoi* V.: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékkal. II. Budapest, 1902. 417. l. (a felirat Lázói rendelkezésére készült); *Újfalusi* J.: A gyulafehérvári székesegyház. — Az Alsó Fehérmegyei tört., régészeti és természettud. Egylet XII. Évkönyve. Gyulafehérvár, 1903. 30. l.; *Gerecze* 1906. 1128. hasáb; *A Ház.* III. 1910. 178. l.; *Csabai* 1934. 54—57. l. (Vagy Rómába szakadt magyar szobrász műve, vagy Erdélyből szállították Rómába. Az erdélyi emlékekhez kapcsolódik); *Balogh* 1935/I. 33. l. (Csabai feltevésének cáfolata); *Csabai* I.: A végvári magyarsági és kultúrája. Budapest, 1939. 75. l. (a feliratot Lászlai vésette); *Gerő* L.: A római Santo Stefano Rotondo. Budapest, 1940. 23—24, 119. l.; *Pásztor* L.: A magyarság vallásos élete a Jagellók korában. Budapest, 1940. 118. l.; *Veress* E.: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai. Budapest, 1941. 261. l.

LOSONCZI LÁSZLÓ erdélyi vajda

Losonczi (Bánffy) I. István fia (Nagy Iván I. 1857. 164. l.; Turul. 1883. 24. l.). 1491—1497. tárnokmester, 1493—1494. erdélyi vajda (Oklevéltár a losonczi Bánffy család történetéhez. II. Budapest, 1928. 299, 309, 312, 320, 347. l.).

Renaissance betűs feliratokat vésetett pecsétjeire.

LUCAS ITALICUS kolozsvári domonkos prior

1481-ben domonkos szerzetes és a németek prédikátora, földet vesz Székakna halastava mellett (Kádár J.: Szolnok-Doboka vármegye monografiája. VI. Deés, 1903. 382. l.), 1517-ben supprior Kolozsvárt az óvári domonkos kolostorban. (Jakab E.: Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. I. Buda, 1870. 354. l.) 1518-ban, mint a kolozsvári kolostor priorja Rómában járt és a pápának a karmelita- és az ágostonrend számára kiadott kiváltságleveleinek átíratait megszerzte Hieronymus ascolei püspöktől (Szabó K.: Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonatai. Budapest, 1890. 102. l. 486, 487. sz.). Kérésére ugyancsak az ascolei püspök díszesen illuminált oklevél alakjában átírta számára X. Leo pápa 1518 jún. 21-én a domonkosoknak adott kiváltságlevelét.

JOHANNES LULAY szebeni királybíró († 1521)

Szebeni királybíró és a szebeni királyi pénzverő ház kamarása. Neve a következő változatokban fordul elő: Lulay, Lwlay (v. ö. Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation. I. Hermannstadt, 1880. S. 329, 444, 496, 533, 547, 550, 500, 316, 448, 551.). A bolyai előnevet viselte (Csánki V. 1913. 56. l.). Felesége eczeli Thabiássy Klára. (Archiv des Vereines für siebenbürg. Landeskunde. 1887. S. 477.; Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. I. Budapest, 1902. 98. l.)

Anna királyné idejében (1502—1506) Budán élt, a királyné bizalmas emberei közé tartozott. Kedvelte a tudományt és irodalmat. Johannes Salius (Salzmann) a pestisről szóló munkáját (1510) neki ajánlotta (v. ö. Fögel, J.: Quomodo Rex Wladislaus II cancellariaque eius de rebus litterariis meriti sint in Hungaria. Budapest, 1911. p. 17.).

Szebeni házában (utóbb városháza) félig gótikus, félig renaissance stílusban építkezett. Vörösmárvány síremléke Budán vagy Esztergomban készülhetett.

MAJLÁD ISTVÁN erdélyi vajda (1502—1550)

A román származású Majlád Mátyás fia, aki 1480 táján Fogaras vidékén birtokos. István 1525-ben királyi kamarás és sáfár (Fögel 1917. 125. l.). A mohácsi vész után Ferdinánd pártjára állt és annak legfőbb támasza Erdélyben. 1530-ban elvette Nádasdy Tamás húgát, Annát. Majd áttért János király pártjára. Gritti legyőzése után János király 1534 okt. 28-án Erdély vajdájává nevezte ki. Később összeesküvést szőtt János király ellen, aki Fogarasban ostrom alá veszi (1539—40). János király halála után Ferdinánd felé hajlott. A szultán Péter moldvai vajdát küldte ellene, aki csellel elfogatta és átadta Szolimánnak (1541). Konstantinápolyi fogságában halt meg 1550-ben (v. 5. Majláth B.: Majlád István. Budapest. 1889.).

A fogarasi váron építkezett (1538).

MAKRAY MARTON

1522-ben vízaknai számtartó. Talán rokona Makrai Bálint krasznai (1524), utóbb hunyadi (1532) főesperesnek. (V. ö. Schematismus ven. cleri dioecesis Transsilvanensis ad annum. 1848. Claudiopoli. 1848. p. LII. LIII.).

1522-ben Vincencius festővel freskókat festetett a vízaknai templom északi falára.

MAROSVÁSÁRHELY városa

Mátyás királytól arannyal hímzett vörös selyem zászlót kapott.

MATHEUS gyulafehérvári kanonok

1476—1478 között az oklevelekben mint gyulafehérvári éneklő kanonok és decretorum doctor szerepel. Ugyanekkor, bizonyára javadalom gyanánt a nagy-

disznódi plébániát is bírta. (v. ö. Zimmermann, F.: Die Zeugenreihe in den mittelalterlichen Urkunden des Weissenburger Kapitels. Hermannstadt, 1887. S. 27. és Anm. 102.)

Festett inicialéval díszített olasz ösnyomtatványa (Róma, 1470) fennmaradt.

MÁTYÁS király (1440—1490)

Hunyadi János kormányzó és horogszei Szilágyi Erzsébet fia. 1458—1490. Magyarország királya.

Mecénási tevékenységére vonatkozólag v. ö. Balogh J.: A művészet Mátyás király udvarában (kézirat).

Erdélyi mecénáskodásának emlékei: Hunyadi János és László síremlékei Gyulafehérvárt, a vajdahunyadi vár későgótikus és korarenaissance részletei, a vajdahunyadi freskók, a kolozsvári Farkas-utcai templom.

Erdélyieknek szétosztogatott ajándékai közül eddig csak kettőről van adat: a Marosvásárhelynek küldött aranyos zászlóról és a Drágffy Bertalannak ajánlékozott aranyos kárpitról.

MEGYERICSEI JÁNOS kolozsi főesperes († 1517)

Janus Pannonius és Garázda Péter rokona, a Kőrösmegyei Megereche-rőr származik. 1497. Geréb László erdélyi püspök titkára (Tört. Tár. 1907. 441. 1.). Püspökét a kalocsai érsekségbe is elkísérte. Geréb László 1503 jún. 20-án Teleken kelt végrendeletének egyik tanuja volt (Érdújhelyi M.: A kalocsai érsekség a renaissance korban. Zenta, 1899. 104. 1.). 1498. gyulafehérvári kanonok (Tört. Tár 1907. 442. 1.), 1504—1517. kolozsi főesperes, 1515. királyi titkár, 1515. márc. 25-én Budán II. Ulászlótól útlevelet kap, hogy Loretoba zarándokolhasson. (v. ö. Ábel, E.: Johannes Mezerzius, der Begründer der dacischen Epigraphik. Ungarische Revue. 1883. S. 373—383.; Barabás M.: Megyericsei János kolozsi főesperes. Erdélyi Múzeum. 1907. 111—131. 1.; Temesváry J.: Pótlék Megyericsei János életrajzához. Erdélyi Múzeum. 1907. 399. 1.; Temesváry J.—Buday Á.: Újabb pótlékok Megyericsei János életrajzához. Erdélyi Múzeum, 1909. 309—310. 1.; Horváth 1935. 174—176 1.). 1517 ápr. 15-én halt meg. (Knauz, F.: Libri Missales ac Breviaria Ecclesiae Hungaricae. Strigonii, 1870. p. 19.)

Gyűjtötte a római feliratokat. (Stephanus Taurinus feljegyzése a Staurromachia jegyzeteiben — Engel, J. Chr.: Monumenta Ungarica. Viennae, 1809. p. 469—470.) 1495-ben az algyógyi feliratot másolja, 1516 szeptemberében pedig a várhelyit. Feliratgyűjteményét csulai Móré Fülöp egri nagyprépost Velencébe vitte, ahol 1522-ben lemásolták. Így maradhatott fenn napjainkig munkájának eredménye. (Mommsen, Th.: Corpus Inscriptionum Latinarum. III. Berlin, 1873. p. 153. No. 1395, 1423. etc. — V. ö. Ábel op. cit. S: 374—

75.). Pelei Tamás róla, mint szűkszavú tudósról emlékezik meg (Kelényi 1940. 70. l.).

A gyulafehérvári székesegyház Szent András oltárának, melynek papja volt egy „Missale Strigoniense“-t (Velece, Johannes Emericus de Spira impensis Johannes Paep, 1498.) ajándékozott. (Esztergom. Főegyházmegyei Könyvtár. — Knauz, F.: Libri Missales ac Breviaria Ecclesiae Hungaricae. Strigonii, 1870. 19. l.; Hubay I.: Missalia hungarica. Budapest. 1938. 45. l.)

A székesegyház 1531-iki leltára a következő ajándékait említi: egy kehely, aranyos bársonyból készült vörös-zöld színű miseruha. (Magyar Sion. 1867. 188—199. l.) Voltak olasz képei és olasz ötvösmunkái is, melyeket Budán, Antonio Bini firenzei kereskedőtől vásárolt. Ezek utóbb Várday Ferenc püspök gyűjteményébe kerültek.

Síremlékét még életében felállíttatta a gyulafehérvári székesegyházban és rávésette magaköltötte verses epitaphiumát. Gyulafehérvári kertjében pedig a kor szokása szerint pavillont (kerti házat) építtetett és ezt antik feliratos kövekkel díszítette.

szamosfalvi MIKOLA FERENC és JÁNOS

A szamosfalvi Mikola család tagjai (v. ö. Mikola, L.: Illustrissimae Familiae Mikola Geneologica Historia. s. l. 1712. p. A. III.^V : „Johannes et Franciscus Mikola vixerunt circa Annum 1463“).

Mikola Jánost 1469 dec. 20-án elhunytnek nevezik. (A gr. Teleki-család oklevéltára. II. Budapest, 1895. 101. l.)

Közös kolozsvári síremlékük, melyen már renaissance motívum is feltűnik. 1471-ből való.

szamosfalvi MIKOLA LÁSZLÓ erdélyi alhelytartó († 1557)

Mikola Ferenc¹ és somkerekai Erdélyi István leányának, Potentiának fia (V. ö. Mikola, L.: Illustrissimae Familiae Mikola Geneologica Historia. s. l. 1712. p. A. III.^V; Csánki V. 1913. 553. l.), az 1469-ben elhunyt Mikola János unokája. 1509-ben a krakkói egyetemen tanult. (Franki V.: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Budapest, 1873. 261. l.) 1521-ben István nevű fitestvérevel halastavat és más egyebeket ajándékoz apjuk, Mikola Ferenc és id. somkerekai Erdélyi János által a kolozsvári domonkosok temploma mellett épített kápolnának, hogy ott miséket mondjanak (Jakab E.: Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. I. Buda, 1870. 354—356. l.). 1537. erdélyi alvajda és székely alispán (Barabás S.: Székely oklevéltár. Budapest, 1934. 486. l.), 1542.

¹ Ez a Mikola Ferenc, az 1469-ben elhunyt János fia, nem azonos az 1471-es sírkő egyik tulajdonosával, mivel 1469-ben még kiskorú volt, a tordal iskolán tanult, 1497-ben pedig még említik. (A gr. Teleki család oklevéltára. II. Budapest. 1895. 95. 101, 102, 107, 130. l.)

erdélyi alhelytartó (Nagy Iván VII. 1860. 486. 1.; Tört. Tár. 1893. 304. 1. 866. sz.).

Kuriája volt Szamosfalván. 1537 jún. 4-én kiadott oklevele kelt „in domo nostra Zamosfalva predicta“ (Barabás S.: Székely oklevéltár. Budapest, 1934. 279. 1.). 1530-ban felépítteti a szamosfalvi templom szentélyét. Ennek zárókövén renaissance címerpajzsban a Mikola címer látható. Ugyanott elhalt feleségének, gyerőmonostori Kemény Annának szép renaissance síremléket állíttatott. (Töredékei az Erd. Nemz. Múzeumban.) Őt is ott temették el 1557-ben. Síremléke, melyet fia csináltatott, máig fennmaradt a szamosfalvi templomban. Ismeretes még szép renaissance pecsétje 1544-ből.

JOHANNES DE MORGONDA

A sinki szász szék bírója. 1520-ban címeres nemeslevelet kapott.

NAGYSZEBEN városa

1507-ben Felice Fiorentino budai kereskedőtől miseruhára való olasz hímzett keresztet és bíbor antependiumot vásárolt.

NICOLAUS

Vezetékneve ismeretlen. Síremléket állíttatott Statileo János erdélyi püspöknek († 1542.). Neve töredékesen olvasható a sírkövön.

NOVAI TAMÁS

Novai (novaji) kolozsmegyei birtokos családból származik (v. ö. Csánki V. 1913. 563. 1.). A keszüi templom renaissance ajtajának egyik donátora (1521).

krasznai PÁNDY FERENC

Krasznai nemes. II. Lajostól 1526-ban címereslevelet kapott, ebben a király „nobilis Franciscus Pandy de Crazna“-nak nevezi. Talán azonos azzal a Krasznai Pandy Literatus Ferencsel, akinek birtokai voltak Varsolczon (1546) és Lecsméren (1547, 1549, 1553). (V. ö. Petri M.: Szilágy vármegye monografiája. VI. Budapest, 1904, 260. 1.).

PERÉNYI FERENC erdélyi, utóbb váradi püspök († 1526)

Perényi Imre nádor és Báthory Borbála (ecsedei Báthory András és békési Drágffy Julianna leánya) fia. Nevelőanyja Kanizsay Dorottya. 1508—1513. erdélyi püspök, 1514—1526. váradi püspök. A mohácsi csatamezőn esett el, mintegy 27—28 éves korában.

Humanista nevelésben részesült. A latin klasszikusokat rendkívül kedvelte. Leveleinek művészi stílusát igen magasztalja Celio Calcagnini, Ippolito d'Este udvari embere, 1518—1519 folyamán, magyarországi tartózkodása alatt Perényihez írott leveleiben. Calcagnini közvetítésével szeretett volna

Perényi Olaszországba menni, de ez utóbb elmaradt (v. ö. Bunyitay I. 1883. 370—371. l.; Ábel, E.-Hegedűs, St.: *Analecta Nova*. Budapest, 1903. p. 78—79. 81, 83—84, 90, 93.). Perényi írásainak kiváló stílusát Brodarics István is nagyon dicséri. (Ant. Bonfini *Rerum Ungaricarum Decades...* Joh. Sambuci Tironiensi cura ac studio. Basileae, 1568. p. 767.) Váradi humanista udvarához tartozott Magyi Sebestyén váradi kanonok (1516—1522), aki Bolognában tanult és itt adta ki Janus Pannonius egyik művét (v. ö. Horváth 1935. 212—213, 256. l.).

Könyvtárából fennmaradt missaléje, kincstárából pedig pásztorbotja.

GABRIEL POLNAR boszniai püspök († 1501)

Segesvári származású domonkos szerzetes, utóbb felszentelt boszniai püspök, 1496 táján királyi titkár, majd a kolozsvári domonkosok priorja (*Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde*. 1862. S. 11. és *Anim*. 18.).

Mecénáskodásáról frater Antonius Fabri segesvári domonkos 1526 táján készült feljegyzései tájékoztatnak. A kolozsvári domonkos templomot boltoztatta (boltare), a segesvári domonkos templom falait felemeltette és újraboltoztatta, ugyanitt orgonát állíttatott meg üvegablakokat csináltatott és felépíttette a Mindenszentek oltárát, továbbá számos miseruhát, dalmatikát és antependiumot ajándékozott. A kolozsvári rendházban 1501-ben kelt végrendeletében úgy intézkedett, hogy a segesvári domonkos templom szentélyében a főoltár mellé temessék el, ugyanakkor a templomnak számos ötvösművet ajándékozott. Hagyatékából származhatott az a velencei bársony miseruha, melyet testvére, Anthonius Polnar segesvári polgármester 1505 táján adott a segesvári domonkosoknak (*Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde*. 1862. S. 11—12.).

dengelegi PONGRÁCZ MÁTYÁS († 1501 előtt)

Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajdának († 1476), Mátyás király unokatestvérének és Erzsébet asszonynak, a gyulafehérvári székesegyház meg a kolozsvári domonkos templom bőkezű mecénásának (*Magyar Sion*. 1866. 571, 573, 579, 582. l., 1867. 197. l.; *Tört. Tár*. 1897. 505. l. 444. sz.; *Batthyá-neum*. II. 1913. 149—150. l.) a fia. jegyese (1489 óta) Frangepán Bernát és Aloisia de Aragonia leánya, Mária Magdolna (Thallóczy L.—Barabás S.: *A Frangepán család oklevéltára*. II. Budapest, 1913. 188. l.).

1493-ban anyjával Rómába zarándokolt és beiratkozott a Sto. Spirito confraternitásába (*Mon. Vat. Hung. Ser. I. Vol. V*. Budapest, 1889. p. 23.).

Renaissance pecsétet használt (1492).

A kolozsvári domonkosoknak végrendeletében aranyvirágos bíbor pluvialét (cappa choralis) adományozott (*Magyar Sion*. 1866. 582. l.).

NICOLAUS PROL szebeni polgármester († 1499)

1495-ben Offenbányában kamarás (Engel, J. Chr.: Geschichte des ungrischen Reichs und seiner Nebenländer. I. Halle, 1797. S. 179.). Később erdélyi sókamaragróf és szebeni polgármester.

Renaissance sírköve a szebeni ev. nagytemplomban.

JOHANNES SCHYRMER

Brassói bíró. 1507-ben II. Ulászlótól címereslevelet kapott.

SEGESVÁRI CSIZMADIACÉH

1520-ban II. Lajostól díszesen festett kiváltságlevelet kapott.

SERÉNYI MIKLÓS dési bíró

1509, 1513. Seryeny Miklós dési esküdt polgár. 1514. Seryeny Miklós dési bíró, 1520. Serjenyi Miklós bíró, 1528. Serieny Miklós bíró, 1532. Serjenyi Miklós bíró. Valószínűleg a fia az a Serjényi Miklós, aki 1556-ban nemesjogú birtokos, 1559-ben és 1560-ban városi szenátor, 1570-ben bíró. (Kádár J.: Szolnok-Doboka vármegye monográfiája. III. Deés, 1900. 49, 205—206. 1.)

A dési templomerőd egyik bástyáját Serényi Miklós bírósága idején, 1522-ben építették.

GREGORIUS SLEWNIG kolozsvári plébános

1450—1481 táján Kolozsvár plébánosa (plébánosi működésére vonatkozólag v. ö. Jakab. E.: Kolozsvár története. I. Buda, 1870. 441—452. 1.). V. László 1453 szept. 4-én Pozsonyban kelt oklevelében udvari káplánjává nevezi ki. Kolozsvári szász családból származott, rokonai több ízben viseltek városi tisztségeket. A törvénytudomány és a szabad művészetek baccalaureusa volt. 1445-ben Bécsben tanult. (Fraknói V.: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen. Budapest, 1874. 48. 1. — Akad. Érték. a tört. tudományok köréből III.) 1450-ben a hívek áldozatkészségéből felépítteti a Szent Mihály templom régi tornyát. Az ő címere díszíti a templom délnyugati sarkában lévő gótikus boltozatú terem zárókövét. Valószínűleg az ittlévő falfestmények is részben az ő megbízásából készültek. (Rómer az Ecce homo-t, helyesebben a Vir dolorum-ot ábrázoló nyugati freskó térdelő papját Slewnig arcképének tartja. — Régi falképek Magyarországon. Budapest, 1874. 117. 1. Ez a részlet később tönkrement.)

1477—1481 táján felépítteti a főtéri plébániaházat, melyből több gótikus faragvány maradt fenn renaissance részletekkel. (Sándor I.: Kolozsvár címeres emlékei. Genealógiai Füzetek. 1913. 7—8. 1.)

STATILEO (STATILIUS, STATILIC) János erdélyi püspök († 1542)

Traui származású dalmata, anyja Beriszló leány (Nagy Iván X. 1863.

363. l.) és így Beriszló Péter veszprémi püspök unokaöccse. 1515. királyi titkár és felsőörsi prépost. (Fógel 1913. 50. l.) 1521-ben Velencében járt. (Fógel 1917. 41. l.) 1525. II. Lajos király titkárja, felsőörsi prépost (M. Tört. Tár. 1877. 67. 96. l.). 1526. budai prépost. (Engel, J. Chr.: Monumenta Ungrica. Viennae, 1809. p. 221.) 1528—1542. erdélyi püspök.

János király megbízásából járt követként Bécsben (1535), Rómában (1536—1538) és Franciaországban (1539). (Óváry L.: A M. Tud. Akadémia Tört. Bizottságának oklevélmásolatai. II. Budapest, 1894. 301, 344, 348. sz.; Egyháztört. Emlékek a magyarországi hitújítás korából. III. Budapest, 1906. 241, 285, 345. l.). Háza volt Velencében (u. o. 342. l.). Támogatta unokaöccsét, Verancsics Antalt tanulmányai folytatásában. (V. ö. Verancsics 1540. márc 20-án kelt levelét — Mon. Hung. Hist II. oszt. IX. köt Pest, 1870.87. l.; Szinnyey J.: Magyar írók élete és munkái. XIV. Budapest, 1914. 1075. hasáb). Verancsics Antal így jellemzi: „vir gravis, prudens, acuti consilii, severus et cui semper in promptu erat ingenium” (Mon. Hung. Hist. II. oszt. 2. köt. Pest, 1857. 107. l.).

Építkezett a gyalui várban. Sírköve fennmaradt a gyulafehérvári székes-egyházban.

SZATMÁRI GYÖRGY váradi püspök († 1524)

Kassai kereskedőcsaládból származott, családja rokonságban volt a Thurzókkal. 1493-ban a királyi kancellária conservatora, 1495. a székes-fehérvári Szent Miklós templom prépostja és királyi titkár, 1497. budafelhévi prépost, 1498. veszprémi püspök, 1499. királyi kancellár, 1501—1505. váradi püspök, 1505—1522. pécsi püspök. 1522—1524. esztergomi érsek. (Bunyitay I. 1883. 344—353. l.; Tóth-Szabó P.: Szatmári György prímás. Budapest, 1906.; Fógel 1913. 44—45. l.)

Humanista műveltségű főpap. Számos magyar és külföldi, olasz humanistával állott kapcsolatban (G. Keserű Mihály, Joanantonus Modestus, Johannes Baptista Pius bolognai professzor, Magyi Sebestyén, Bartholomaeus Pannonius, Valentinus Cybeleus [Hagymási], Celio Calcagnini, Valentinus Eck), akik neki ajánlották műveiket, vagy magasztalólag írtak róla. Unokaöccsét, Kretschmer Lőrincet (Laurentius de Bistricia-t) Bolognában taníttatta, támogatta Hagymási Bálintot, Lőrinc tanulóársát. Pártfogoltjai közé tartoztak Brodarics István, Oláh Miklós, Thurzó Zsigmond, Gibárti Keserű Mihály, csulai Móré Fülöp, gönci Melczer András, Girolamo Balbi, Székesfehérvári Fülöp. Janus Pannonius műveit Velencében akarta kiadatni, Jordan kereskedővel (1506), majd Brodarics útján Aldus Manutius-szal tárgyalt (1512). Tervét Magyi Sebestyén valósította meg, aki 1513-ban Bolognában kiadta Janus verseit és Szatmárinak ajánlotta. Udvarában tartózkodott Girolamo Balbi. (Tóth-Szabó P.: Szatmári György prímás. Budapest 1906 289—296. l.; Fógel 1913. 79—80. l.; Horváth 1935. 192—195, 198—199. l.)

Könyvtárából fennmaradt Breviáriuma (Páris, Bibliothèque Nationale, Cod. lat. 8879.), Thurzó Zsigmond leveléből tudjuk, hogy már váradi püspök korában igen kedvelte az Aldus Manutius híres velencei nyomdájából kikerült klasszikus kiadványokat.

A kassai plébániatemplomnak, — melyhez kápolnát is építtetett, — drága egyházi ruhákat, az esztergomi székesegyháznak pedig kárpitokat ajándékozott (Tóth-Szabó id. mű. 295—296. l.).

Kassán fennmaradt renaissance címere 1492-ből, mely Bunyitay feltevése szerint apja sírkövének töredéke lehet. (Bunyitay. I. 1883. 346. l.) Renaissance stílusban építkezett Pécsett, Tettyén és Esztergomban. Francesco Massaro velencei követ 1523. okt. 5-én kelt jelentésében írja róla: „Si dilecta molto di fabricar“. (M. Tört. Tár. 1878. 289. l.)

Váradi püspöksége alatt folytatott mecénási tevékenységének nem maradt nyoma.

eczeli THABIASSY

Keresztneve ismeretlen. Felesége Thorotzkai Sára. Az 1520-as években halt meg. Talán azonos Thabiássy Péterrel, akit 1528-ban meggyilkoltak. (Archív für Kunde österr. Geschichtsquellen. XXI. 1859. S. 245.)

Felesége, Thorotzkai Sára, az eczeli templomban sírkövet állíttatott neki.

THELEGDI ISTVÁN erdélyi alvajda († 1514)

Thelegdi (VII.) János és Báthory Erzsébet (ecsedei Báthory András és Drágffy Julianna leánya.¹ — V. ö. Turul. 1900. 12. l.) fia. 1487—1493. erdélyi alvajda (Janits 1940. 108. l.), 1504—1506. kincstartó. (Fógel 1913. 56. l.) Felesége pelsőci Bebek Margit. Leányuk, Katalin, somlyói Báthory István erdélyi vajda felesége, (Nagy Iván XI. 1865. 142. l.; Makay D.: A Csanád nemzetség. Turul 1895. 177—179. l.)

1502-ben követségben járt Franciaországban és Angliában. Ő készítette elő II. Ulászló házasságát. XII. Lajos 1502 máj. 24-én Blois-ban kelt adománylevelében megengedi neki és családjának, hogy címerüket a Szent Mihály lovagrend jelvényével övezhessék. (Monumenta Hungariae Heraldica. II. Budapest, 1902. 67—68. l.) Mint követ járt még Lengyelországban és Moldvában is. (Fógel 1913. 123. l.)

Felépíttette a mezőtelegdi templomot (1507) és itt családi sírboltot rendezett be, melyre renaissance címeres követ állíttatott.

TOMAS Presbiter de Nochboldogassan

Csikkarcfalvi (nagyboldogasszonyi) születésű pap, valószínűleg ugyanott plébános. 1540-ben egyháza részére egy aranyozott ezüst kelyhet csináltatott.

¹ Ez az adat, mely több helyen megismétlődik, kronológiai okok miatt nem látszik valószínűnek.

csucsi TOMORI ISTVÁN erdélyi alvajda

1523—1526. erdélyi alvajda (Janits 1940. 108. 1.). Felesége Mike Ilona (Nagy Iván XI. 1865. 240. 1.).

Renaissance pecsétet használt (1523).

csucsi TOMORI MIKLÓS

Csucsi Tomori István erdélyi alvajda fia Demeter, unokája Miklós, aki 1530-ban János király oldala mellett részt vett Buda védelmében. (Apor Péter: *Lusus mundi*. 1727. — *Mon. Hung. Hist.* II. oszt. XI. köt. Pest, 1863. p. 54.) Verancsics Antal így jellemzi: „homo singulari studio in patriam, ingenio promptus, lingua tantum mordaci sed prudens...” (*Mon. Hung. Hist.* II. oszt. IX. köt. Pest, 1860. 145. 1.)

Felépíttette a kövesdi templomot, címere és monogramja díszíti annak renaissance kapuját és szentségtartó fülkáját.

TORDAI SALATHIEL dobokai főesperes

1500-ban Geréb László erdélyi püspök Tordai Salathiel budai kanonokot, kancelláriai jegyzőt, kinevezte erdélyi kanonokká (*Tört. Tár* 1893. 102. 1. 772. sz.). 1504. Tordai Salathiel ugocsai főesperes, gyulafehérvári kanonok, a kis kancellária jegyzője (Fógel 1913. 51. 1.). 1504—1519. dobokai főesperes (*Schematismus ven. cleri dioecesis Transsilvanensis ad annum 1848*. Claudiopoli, 1848. p. LI.).

A gyulafehérvári székesegyház 1531-i leltára következő ajándékát említi: ezüst medence kancsóval (*Magyar Sion*. 1867. 192. 1.).

Valószínűleg ő az a dobokai főesperes, aki — Megyericsei János feljegyzése szerint — kertjének kapujába antik feliratos domborművet falaztatott.

THOROTZKAI SÁRA

A toroczkószentgyörgyi Thoroczkai család tagja. Férjének, eczeli Thabiássynak az 1520-as években sírkövet állíttatott az eczeli templomban.

tötöri TÖTÖRI család

A tötöri Tötöri család valamelyik tagja építtethette a XVI. század első felében a tötöri templomot, talán éppen Tötöri Balázs, aki 1548/1578-ban dobokai főispán volt (Nagy Iván XI. 1865. 323. 1.). 1584-ben halt meg, a tötöri templomban temették el. Renaissance sírköve fennmaradt.

bethlenfalvi THURZÓ ZSIGMOND erdélyi, utóbb váradi püspök († 1512)

Thurzó Márton szepesi várnagy fia (Nagy Iván XI. 1865. 203. 1.). 1500. esztergomi olvasókanonok és királyi titkár, 1501. szerémi püspök, 1502. székesfehérvári prépost és királyi titkár, 1503. nyitrai püspök, 1504—1506. erdélyi püspök. 1506—1512. váradi püspök. (V. ö. Wenzel G.: *Négy egy-*

korú Thurzó püspök. Budapest, 1878. 11—18. l. — Akad. Értek. a tört. tudományok köréből VII.; Bunyitay I. 1883. 354—366. l.)

Humanista nevelésben részesült. Valószínűleg Olaszországban¹ tanult. Mint II. Ulászló követe, 1502-ben Velencében, 1507-ben Rómában járt (Wenzel id. mű. 17. l.). Kapcsolatban állott Aldus Manutius velencei nyomdással. 1501 dec. 20-án Budán kelt levelében megírja neki, hogy ő és Szatmári György váradi püspök mily nagy örömmel vették a kisformátumú Vergilius és Horatius kiadásokat, mert ezeket sétaközben és udvari szolgálatban is olvashatják. Régi barátságukra hivatkozva (pro veteri nostra Amicicia) arra kéri, hogy Cicero leveleit is ilyen formátumban adja ki. Aldus teljesítette kívánságát és 1502-ben, midőn Thurzó, mint II. Ulászló követe, Velencében tartózkodott, Cicero „Epistolae familiares“ kiadását Thurzó Zsigmondnak ajánlotta (Bunyitay I. 1883. 357—358. l.; Ábel, E.—Hegedüs, St.: *Analecta Nova*. Budapest, 1903. p. 5, 452.). Egy másik kiadványában (Cicero: *Epistolarum ad Atticum, ad Brutum, ad Quintum fratrem libri XX*. Velence, 1513.), így emlékszik meg róla: „Idem item Sigismundum Turzum hospitem olim meum Venetijs humanissimum sane, ac doctissimum hominem et admodum quam studiosum Ciceronis, qui paucis post annis praepositus Albensis, deinde Variensis episcopus creatus est, cujus immaturo ac repentino interitu, ut debeo, doleo, debeo autem plurimum tanto uiro, amicoque meo summo orbatus.“ Váradi udvarában számos humanista fordult meg. Támogatta Oláh Miklóst, Gerendi Miklóst, Henckel Jánost. Vendége volt Antonius Gazius, aki egyik munkáját neki ajánlotta, Paulus Crosnensis, Magyi Sebestyén (Fógel 1913. 84. l.; Horváth 1935. 207. l.).

Kincstárának egyik darabját, gyöngyökkel és drágakövekkel díszített mitráját, a gyulafehérvári székesegyháznak hagyta (Magyar Sion. 1867. 193. l.).

Váradon kápolnát és palotát építtetett. Az utóbbi töredékei fennmaradtak, úgyszintén verses epitaphiummal ékes sírköve.

UDALRICUS BUDENSIS gyulafehérvári kanonok († 1523)

1504—1522. Udalricus „Buday“ gyulafehérvári örkanonok. (Zimmermann, F.: *Die Zeugenreihe in den mittelalterlichen Urkunden des Weissenburger Kapitels*. Hermannstadt. 1887. S. 28.; *Tört. Tár*. 1891. 111. l. 409. sz.). 1523-ban halt meg. (Egyháztört. emlékek a magyarországi hitújítás korából. I. Budapest, 1902. 102. l.)

Pártfogója volt Adrianus Wolphardnak, ő hívta fel figyelmét Janus

¹ Veress Endre azonosítja azzal a Sigismundus Ungarus-szal, akinek Raffaello Regio padovai tanár egyik értekezését ajánlotta 1488-ban (Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók. Budapest, 1941. 168—169. l.). De ezenfelül még azzal a Sigismundus Ungarus-szal, aki jóval később, 1500-ban tanult Padovában (u. o. 172. l.).

Pannoniusra. Wolphard hálából Janus Pannonius Plutarchos és Demosthenes fordításainak 1522. évi bolognai kiadását neki ajánlotta. Pelei Tamás, a humanista ózdi főesperes igen magasztalja jellemét, „bonus patronus“-nak és „bonus amicus“-nak nevezi, aki mágnesként mindenkit magához vonzott (v. ö. Kelényi 1940. 47, 67. 1.). Jó barátságban volt Lázói Jánossal, aki címerét feltétette kápolnája nyugati falára.

A gyulafehérvári székesegyház kincstárának 1531-iki leltárában a következő ajándéakai szerepelnek: régi aranypénzekkel kirakott kehely, címeres ezüst tál (patella), missale, corporale, piros selyem miseruha, fekete atlasz miseruha, francia kárpit. (Magyar Sion 1867. 188—199. 1.)

csehi VAJDA ISTVÁN

Szilágycsehi birtokos nemes. 1500-ban címeres kriptakövet állíttatott a szilágycsehi templomban.

VALENTINUS domonkos szerzetes

Valentinus domonkos provincialis, aki Velencéből hozott bíbor miseruhát a kolozsvári domonkosoknak. 1509-ben, mint egykori provinciálist említik. (Magyar Sion. 1866. 582. 1.)

kisvárdai VÁRDAY FERENC erdélyi püspök (1474—1524)

Várday Miklós bodrogszegi főispán és bélteki Drágffy Fruzsina fia. Nővére, Várday Anna, Drágffy János felesége volt. 1507. székesfehérvári érkanonok, 1507—1509. királyi titkár, 1509—1511. kincstartó. 1509—1514. váci püspök, 1514—1524. erdélyi püspök. (Nagy Iván XII. 1865. 57. 1.; Fögel 1913. 49. 1.; Csánki D.: Harminchatpecsétes oklevél 1511-ből. Turul. 1887. 49. 1.; Horváth 1935. 199. 298. 1.)

Olaszországban tanult, mint már régebben rokonai, Várday István kalocsai érsek és Várday Mátyás boszniai püspök. 1501—1503. Padovában, 1503—1504. Bolognában folytatta tanulmányait (v. ö. Lukcsics P.: A gr. Zichy család okmánytára. XII. Budapest, 1931. 366—367. 1.). Romulus Amasaeus olasz humanista szerint Rómában is tanult (v. ö. Révész M.: Romulus Amasaeus. Szeged, 1933. 28. 1.). Ugyanez az olasz humanista 1509 táján, midőn Várday vád püspök volt, dicsőítő költeményt írt róla. (Révész id. mű 24—29, 55—61. 1.)

Erdélyi püspöksége idejében a gyulafehérvári humanista kör feje lett. Támogatta Stephanus Taurinust, aki Stauromachiáját részben Gyulafehérvárt írta, munkájának ajánlólevele Brandenburgi Györgyhöz Gyulafehérvárt kelt 1519-ben. (Engel, J. Chr.: Monumenta Ungrica. Viennae, 1809. p. 115, 118, 169.) Öccsét, Jánost, Bolognában taníttatta. Pártfogolta Adrianus Wolphardust, aki valószínűleg az ő támogatásával tanult Bolognában. Wolphardus hálából neki ajánlotta Janus Pannonius Marcellusra írt Panegyris-ének 1522-es

bolognai kiadását. (Ábel, E.-Hegedűs, St.: *Analecta Nova*. Budapest. 1903. p. 487—488.; Horváth 1935. 208. l.) Pelei Tamást is ő biztatta tanulásra, bár utóbb — nyilván valami személyes ok miatt — megvonta tőle támogatását. (Kelényi 1940. 61. l.)

Nagy gyűjteménye volt. Gyulafehérvári palotája felső emeletén 1521-ben a következő tárgyakat írták össze: 5 darab festmény (ezek közül egyet 1519-ben Antonio Bini budai kereskedőtől vásárolt), 6 olasz tál (ezek egy részét szintén Binitől vásárolta), 101 kötetből álló könyvtár, egy olasz ágy, 3 olasz amphora, egy olasz monstrancia és egyéb egyházi ötvösmunkák, egy tükör, egy üveglámpás, meg egy olasz lámpás, borhűtőedény bronzból, asztal takaróval, zászló, elefántcsont kandeláber, 2 bronzkandeláber, egy nagy könyvszekrény (*scrinium*), egy közép nagyságú szekrény, egy csengő, 2 bronz amphora a szent olajnak, horológium, homokóra, papi kalap (*pileus pluvialis*), „*Regestrum longum continens formas lapidum*“ (talán vésett gemmák lenyomatai), 5 ónkancsó, 6 másik bronzkandeláber, különféle konyhaedények vasból (rosta, vágókés, bárd, vaskanalak, vasfazekak) és két ágymelegítő. (Arch. Ért. 1929. 269, 270. l.; Zichy Okmánytár. XII. Budapest, 1931. 422—423. l.)

Gyűjteményéről és mecénási tevékenységéről 1524 okt. 22-én kelt végrendelete ad fogalmat. Ebben elsősorban a gyulafehérvári székesegyházról gondoskodik. Az általa építtetett Szent Anna kápolna befejezésére 500 forintot hagy, a káplánok háza felépítésére 500 forintot, a székesegyház tornyának megújítására 1400 forintot,¹ fedelének és padlózatának kijavítására 100 forintot, harangjára 600 forintot, kanonoki stallumaira 400 forintot, a vár erősítésére 500 forintot. A székesegyháznak adományozta teljes főpapi felszerelését, egyházi ruháit és ötvösműveit, továbbá 400 márka ezüstöt két fejereklyetartó csináltatására és pénzt ezeknek, valamint a Geréb Lászlótól csináltatott 2 fejereklyetartó megaranyozására és még ezenkívül 8 szőnyeget. A Szent Mihálynak szentelt főoltár számára hagyja a brassóiaktól kapott nagy szőnyeget, a Szent Anna oltárnak fehér antependiumot, 2 ezüst kandelábert és szőnyeget hagy, a Mária-oltárnak pedig fehér damaszt antependiumot. Egyházi ötvösmunkákat hagyományozott még a várdai és a tasnádi templomoknak, miseruhákat a báthmonostori plébániatemplomnak és a báthmonostori ágostonosoknak. Nagymennyiségű világi ötvösmunkát, ezüstedényeket ajándékoz II. Lajos királynak, Mária királynénak, testvéreinek, Várday Ambrusnak, Jánosnak, Mihálynak, Imrének, Kállay Jánosnak, Drágffy Jánosnak, Báthory István nádornak, továbbá apródjainak és másoknak. Ruháiból ajándékoz Gosztonyi János segédpüspöknek, testvéreinek, az igeni plébánosnak, Johannes orvosnak, famulusainak. Kárpitjaiból a legnagyobbat II. Lajosra hagyja, a többieket, —

¹ A gyulafehérvári székesegyház tornyára, harangjára, chorusára hagyott 8000 forintot II. Lajos kölcsönvette, de az 1525. aug. 21-én kelt oklevelében Gosztonyi János püspök kérésére visszaadni rendeli (*Tört. Tár.* 1893. 299. l.; *Batthyáneum*. II. 1913. 145. l.).

melyek közül négybe címere volt szöve, nyolcra pedig képek (imagines). — testvérednek. Szőnyegeiből nyolcat a székesegyháznak, egy nagyot a Szent Mihály oltárnak, 12-öt testvéreinek. János testvéreinek hagyja páncélját, sisakját, Drágffy Jánosnak piros szövettel és bőrrel bevont székeit, két ágyat dús felszereléssel ismét testvéreinek. Pénz- és terményadományokkal támogatja a várdai, a tasnádi és gyalui templomot, a Gyalu melletti Mária kápolnát. Hasonló adományokat tesz a várdai és báthmonostori plébánosnak, a báthmonostori ágostonosoknak, a kolozsvári ferenceseknek és domonkosoknak, a kolozsvári plébánosnak és káplánjainak, a gyulafehérvári káplánoknak, a tasnádi „altarista“-nak, a gyulafehérvári domonkosoknak és ágostonosoknak, a szentmihálykövi pálosoknak, tövisi ferenceseknek stb. Budai házáat, mely a Mindszent-utcában állott, testvéreinek ajándékozta. (Közölve: Bunyitay V.: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista. Budapest, 1893. 27—32. l.) A gyulafehérvári székesegyház 1531-iki leltára a következő ajándékait említi: arany kereszt, arany mellkereszt, ezüst tányér (scutella), aranyozott ezüst füstölő, 2 drágaköves aranygyűrű, gyöngyös és drágaköves mitra, bronzampolnák, három kódex, aranyszövésű fehér miseruha, aranyszövésű miseruha, fekete bársony miseruha, négy aranyszövésű dalmatika, aranyszövésű fehér pluviale, feketebársony pluviale, aranyszövésű fehér antependium, másik aranyszövésű fehér antependium (Magyar Sion. 1867. 188—199. l.).

Gyulafehérvárt építkezett a Szent Anna kápolnán, a Mária kápolnán és a püspöki palotán.

Egykori mecénásságának fennmaradt emlékei: a gyulafehérvári székesegyházban a Szent Anna kápolna és a kórusfeljáró, az északi apsis freskói, továbbá pontificaléja. (Bécs, Nationalbibliothek.)

VÁSÁRHELYI GERGELY

A tordai sókamara alkamarása. 1526-ban címeres nemeslevelet kapott.

VERES ANTAL

Keszüi birtokos lehetett. A keszüi templom 1521-ben készült renaissance kapujának egyik donátora.

farnasi VERES JÁNOS

A farnasi Veres család tagja. Veres Dénes fia. Résztvett az 1467-iki lázadásban, melyet farnasi Veres Benedek vezetett, 1468-ban Mátyás elkobozza birtokait. Veres János Lengyelországba menekült és csak 1490-ben tért vissza a trónkövetelő János Albert herceggel és megkísérelte elkobzott birtokait visszaszerezni, ami részben sikerült is. 1505 decemberében beiktattatja magát Farnos birtokába, de ennek a nagylaki Jaksicsok ellentmondtak. 1518-ban már nem élt, ekkor fia, Márton, Farnos birtokosa (v. ö. Csánki V. 1913. 632—634. l.).

A farnosi templomban renaissance kaput csináltatott. Ugyanott áll sírköve is.

zrednai VITÉZ JÁNOS váradi püspök (1408 körül — 1472)

1445—1465. váradi püspök, 1465—1472. esztergomi érsek (v. ö. Fraknói V.: Vitéz János élete. Budapest, 1879.).

A magyarországi humanizmusnak egyik megalapozója, aki saját tevékenységével (beszéd, levelek), méginkább humanista és tudós kapcsolataival egyengette az új szellemi áramlat útját. Váradi udvarában megfordult Pier Paolo Vergerio, Filippo Podokataro, Sanocki Gergely, Miklós modrusi püspök, Esztergomban pedig Galeotto, Gatti, Regiomontanus és mások. Levelezett Aeneas Sylvius Piccolominivel, aki őt nagyrabecsülte. Többen ajánlották neki munkáikat, mint Peuerbach (*Tabulae Varadienses*), Regiomontanus (*Tabulae directionum*), Galeotto, Tribachus, Georgius Trapezuntius, Argyropylos stb. Pozsonyban egyetemet alapított. Számos ifjat taníttatott Olaszországban is, közöttük Janus Pannoniust (v. ö. Vespasiano da Bisticci: *Vite di uomini illustri del sec. XV*. Ed. A. Mai. Firenze, 1859. p. 217—222.; Fraknói id. mű. 221—247. l.; Horváth 1935. 57—75. l.). 1444 táján ő maga is Olaszországba akart¹ utazni „pro studio“ (Fraknói id. mű. 20—21. l.). 1451-ben ismét arra gondolt, hogy külföldi egyetemre megy a latin és görög irodalom behatóbb tanulmányozása végett, ugyanekkor a Szentföldet is fel akarta keresni (Lukcsics P.: XV. századi pápák oklevelei. II. Budapest, 1938. 296. l. 1222, 1223. sz.), de tervét nem valósíthatta meg.

Szép könyvtára volt mind Váradon, mind Esztergomban. Kódexei körül 26 maradt fenn, néhány Vitéz, sajátkezű javításaival.

Kedvelte a zenét, már 1451-ben, váradi udvarában működött Petrus dictus Gallicus „qui Chorum Ecclesiae Varadiensis regit et pueros instruit“ (Bunyitay I. 1883. 288. l.).

A váradi székesegyház 1456-ban restauráltatta (Bunyitay I. 1883. 288—289. l.). Esztergomi székhelyén a várban és főként az érseki palotán építkezett. Folytatta a székesegyház ujjáépítését is, — melyet Széchy Dénes kezdett meg, — és befedette színes cseréppel (Bonfini Dec. IV. Lib. III. ed. Lipsiae, 1771. p. 582.).

Olasz ötvösmunkái is voltak, melyeket 1470-ben kapott Ragusa városától

¹ Veress (Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai. Budapest, 1941. 39—41. l.) úgy vélekedik, hogy Vitéz János valóban járt Olaszországban 1451—1453 között De ennek a feltevésnek ellene szól, hogy az egykorú írók (Bonfini, Bisticci stb.) erről semmit sem tudnak, holott Bonfini jóval kisebb jelentőségű főpapokról mind megemlíti olasz tanulmányait. Azonkívül abban az időben a politikai körülmények is olyanok voltak, hogy Vitéz bajosan lehetett huzamosabb ideig távol hazájától (v. ö. Fraknói V.: Vitéz János élete. Budapest, 1879. 81—86. l.).

(Gelicich J.: Raguza és Magyarország összeköttetéseknek oklevéltára. Budapest, 1887. 798. l.).

ADRIANUS WOLPHARD erdélyi püspöki vikárius (1491—1544)

1491-ben született Enyeden. Az 1503-ban szereplő „Adrianus Wolphardi“ enyedi pap (Berger, A.: Urkunden-Regesten aus dem alten Bistritzer Archive. — Programm des ev. Obergymnasiums zu Bistritz. Bistritz, 1894. S. 16. Nr. 429.) valószínűleg rokona lehetett. 1512. silkei Wolphard Adorján királyi közjegyző Gyulafehérvárt (Tört. Tár. 1891. 114. 424. sz.). 1516. gyulafehérvári kanonok és törpényi plébános,¹ 1521. kolozsi főesperes (Ernuszt J.: Adrianus Wolphardus. Budapest, 1939. 36, 39. l.). 1531. Adrianus de Enyed artium liberalium et juris utriusque doctor, krasznai főesperes, gyulafehérvári kanonok és püspöki vikárius, 1534. dobokai főesperes (Jakab E.: Kolozsvár története. II. Budapest, 1888. 21. l.), 1534. kolozsvári plébános (Tört. Tár. 1898. 159. l. 477. sz.), 1531—1541. között megszakítatlanul erdélyi püspöki vikárius (Tört. Tár. 1891. 122—126. l. 482, 493, 494, 495, 496, 502, 505 sz. — megjegyzendő, hogy 1542 jún. 8-án Tövisi János az erdélyi püspök helyettese, u. o. 506. sz.). 1538. János király felszólítására részt vesz a segesvári hitvitában, mely Szánthói István kassai prédikátor félmentésével végződött (Ernuszt id. mű. 47—49. l.). 1542. mint kolozsvári plébános üdvözlő beszédet mond a tordai országgyűlésen Izabella királyné fogadtatásakor. (Jakab id. mű. 21. l.). 1543. Honterus felmentése érdekében szólal fel, mint a királyné tanácsosa. (Szilágyi S.: Erdélyi országgyűlési emlékek. I. Budapest, 1875. 115. l.). 1543-ban kolozsi főesperesnek, gyulafehérvári kanonoknak, püspöki vikáriusnak és kolozsvári plébánosnak nevezi magát. (Jakab id. mű. 24—25. l.) 1544 feb. 13-án meghalt (v. ö. Jakab id. mű. 21—22, 24—25, 29, 30. l.).

Először valószínűleg Gyulafehérvárt tanult. Udalricus Budensis kanonok biztatta és támogatta tanulmányai folytatásában, valamint felhívta figyelmét Janus Pannoniusra. 1509—1512. Bécsben tanul. 1512-ben „artium et philosophiae professor“-nak nevezi magát. 1511-ben több elégiát írt, 1512-ben pedig Panegyrist Miksa császárra. Ebben az évben kezdte meg kiadói munkásságát. Janus Pannonius kiadásával is foglalkozott. Kapcsolatban volt a bécsi humanistákkal, az erdélyi származású Martinus Capinus-szal, a svájci Vadianus-szal, Georgius Logus Silesius-szal, az olasz Camers-szel. 1512 után, gyulafehérvári tartózkodása alatt, Pelei Tamással, Stephanus Taurinus-szal került kapcsolatba. Költeményt írt a Dózsa lázadásról. Janus Pannonius műveinek felkutatásával foglalkozott. Várday hatására már 1516-ban Olaszországba készült. De csak 1521-ben jutott el Bolognába, az egyetemre. Várday támo-

¹ Törpényi plébánosságára vonatkozólag v. ö. Klein, K. K.: Der Humanist und Reformator Johannes Honter. Hermannstadt-München, 1935. S. 203, 205. — Schriften der deutschen Akademie. Heft 22.

gatását Bolognában megjelent művének (Janus Pannonius Marcellusra írt Panegyrisre) ajánlásával igyekezett meghálálni. Egyéb bolognai kiadványait (Janus Pannonius Plutarchos és Demosthenes fordításait, meg Janus 15 elégiáját) Udalricus Budensisnek és Pelei Tamásnak ajánlja. 1522-ben két kiadványa, (az egyik egy Horatius) jelenik meg Bécsben. 1523-ban utriusque juris doctorrá avatják a bolognai egyetemen. Bolognai baráti köréhez tartozott fivére Hilarius, Thabiássy György, Andreas Jastrabinus Pannonius, Istvánffy Pál, Blasius Zacan Segedinus Pannonius, Franciscus Faber Megiensis Transylvanus, Johannes Baptista Novosoliensis Pannonius (Ábel, E.—Hegedüs, St.: *Analecta Nova*. Budapest, 1903. p. 450. 491—495., v. ö. továbbá Ernuszt id. mű 5—35. l.).

1523-as bolognai Janus-kiadványának Pelei Tamáshoz intézett ajánlólevelében említi a „ruuseum nostrum Enyediense“-t (*Analecta Nova*. p. 490.), melyben Janus kéziratok vannak. Talán családi házában lehetett valami gyűjteménye, melyben a kor szokása szerint, bizonyára antik emlékek is voltak. Könyvtárából fennmaradt a Velencében nyomtatott (1515) *Breviarium Strigoniense*. (Keszthely, herceg Festetich könyvtár. — Győri Tört. és Régészeti Füzetek. IV. 1869. 444. l.)

Mecénási tevékenységének kiváló emléke kolozsvári renaissance háza. (v. ö. Ferenczi S.: *A kolozsvári Wolphard-ház*. Pásztortűz. 1922. 701. l.).

GEORGIUS WOSSARI egyházi

A magyargyerőmonostori templom egyházfia (*vitricus ecclesie*). A XVI. század első nyegyedében renaissance sekrestyeajtót faragtatott.

LAURENCIUS ZALCZER

Kolozsvári származású nemes. 1525-ben II. Lajostól címereslevelet kap. Ebben a király „Egregius Laurencius Zalczer de Koloswar“-nak nevezi.

ZÁPOLYAI JÁNOS (1487—1540)

Zápolyai István († 1499) nádor és Hedvig tescheni hercegnő († 1521) fia. 1511. erdélyi vajda, 1526. Magyarország királya. Meghalt 1540 júl. 22-én (Nagy Iván X. 1863. 489. l.).

Erdélyi vajda korában kapcsolatban állhatott a gyulafehérvári humanista körrel. Várday Ferenc püspök nagy szeretettel emlékezik meg róla végrendeletében (Bunyitay V.: *A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista*. Budapest, 1893. 32. l.). Érdeklődött a humanista törekvések iránt. Erasmus Roterodamus egyik munkája (*De institutione principis*. Basileae, 1516.) megvolt könyvtárában. (Századok. 1876. 508. l.)¹ Honterus

¹ A könyv bejegyzését „Sum Johannis electi Regis Hungarie“ Ipolyi Zápolyai Jánosra vonatkoztatja (I. A.: *Magyar mű- és történeti emlékek kiállítása*. Századok, 1876. 568. l.), bar János Zsigmondra is gondolhatnánk. Csupán a könyv megjelenési éve, 1516, teszi valószínűvé, hogy inkább János királyé volt.

neki ajánlotta „Sententiae ex libris Pandectarum Juris Civilis decerptae“ (Brassó, 1539. — Szabó K.: Régi Magyar Könyvtár. II. Budapest, 1885. 20. sz.) c. kiadványát, melyet — mint Verancsics levele bizonyítja — szívesen fogadott. (Mon. Hung. Hist. II. oszt. IX. köt. Pest, 1860. 73. l.)

Udvarában több olasz élt, akiket diplomáciai szolgálatokra használt fel. Római követe 1532-ben a firenzei Giovanni Marsupino (Sörös P.: Az elenyészett bencés apátságok. Budapest, 1912. 281. l.), majd 1532, 1538, 1539-ben Francesco Marsupino (Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. II. Budapest, 1904. 188. l., III. u. o., 1906. 269, 284, 350. l.), velencei követe 1527-ben Giovanni Bonzagno váradi prépost (Óváry L.: A M. Tud. Akadémia Tört. Bizottságának oklevélmásolatai. II. Budapest, 1894. 35. sz., v. 8. továbbá a magyar követ velencei tartózkodására nézve u. o. a 106, 114, 124, 132. számokat). A firenzei származású Andrea Corsinit, mint az ő követét tartóztatták le Bécsben. 1535-ben (Óváry II. 322. sz.). Diplomatai közé tartoztak a traui származású Statileo János erdélyi püspök és a sebenicói Verancsics Antal.

Érdeklődött a művészetek iránt. Zenésze Mathias Marilianus volt. (Mon. Hung. Hist. II. oszt. IX. köt. Pest, 1860. p. 39.) Giovanni Antonio Pordenone velencei festőnek, földije, Girolamo Rorario da Pordenone pápai követ közbenjárására 1535 ápr. 24-én Váradon kelt oklevelében magyar nemességet adományozott, hogy bizonyoságot tegyen Pordenone kiválóságáról és másokat is e szép mesterség művelésére buzdítson (*juditio nostro multos incitaturi ad eam artem excolendam*). Udvarában olasz címerfestő-miniátor élt (v. ö. Zárai Lázár 1533. júl. 26-án Budán kelt címereslevelét — Áldásy A.: A M. Nemzeti Múzeum könyvtárának címereslevelei. I. Budapest, 1904. 33—34. l. 59. sz.). Pordenone nemeslevelét is „*artificis manu*“ kifestette.

Kettős arany pecsétje renaissance stílusú (közölve Szilágyi S. [szerk.]: A magyar nemzet története. V. Budapest. 1897. 142. l.). úgyszintén nagy pecsétje (Fraknoi V.: Werbőczy István életrajza. Budapest, 1899. 255. l.).

Kincstárában számos ötvösmunkát, ékszereket, ezüstedényeket, evőeszközöket, lószerszámot, horologiumot, ruhaneműeket, török szőnyegeket, stb. találunk, továbbá régiségeket (*Item una pera vulgo waczek, in qua sunt diversae antiquitates . . . Item in uno sacco sunt antiquae monetae et in una parva pera, quarum summam ignoro, hoc est antiquitates*), olasz fegyvereket (*item arma italica . . . unum gladium italicum cum lapidibus ornatum*) és még sok más értékes holmit (v. ö. ifj. Kemény L.: János király műkincseinek s ruháinak összeírása. Tört. Tár. 1888. 566—571. l.; u. a.: János király számadásai. Tört. Tár. 1889. 188—192. l.). Mátyás egyik aranyos kárpitja Drágffy János ajándékként került kincstárába.

Érdeklődött az építészet iránt. Leon Battista Alberti: *De re aedificatoria* c. nagy munkája megvolt könyvtárában, még pedig az a példány, mely Má-

tyás megrendelésére készült és utóbb Filipecz János váradi püspök birtokába került (Olmütz, Főszékesegyház, káptalani levéltár). Erdélyi vajda korában palotája volt Budán, a Szent János-utcában (Fógel 1917. 6. l.). Később, mint magyar király, a budai várban és Szamosújvárt építkezett. Építésze Domenico da Bologna volt.

ZEREMLYÉNI (DE ZEREMLEN) FERENC gyulafehérvári prépost

1509—1526. erdélyi prépost (Zimmermann, F.: Die Zeugenreihe in den mittelalterlichen Urkunden des Weissenburger Kapitels. Hermannstadt. 1887. S. 28.). Szatmári György kancellársága idejében került az udvarba, mint kancelláriai jegyző és moderator. 1510. gyulafehérvári prépost és királyi titkár (Turul. 1891. 61—62. l.), 1514 körül pozsonyi prépost. Később újból erdélyi prépost, még 1539-ben is (Kelényi 1940. 71—72. l.).

Kapcsolatban állott az umbriai Joan Antonius Modestus humanistával, aki egyik munkáját neki ajánlotta (Analecta Nova. p. 293—294.; Kelényi 1940. 71. l.).

II. Ulászlótól 1510-ben címeres nemeslevelet kapott.

Szeretett építkezni még késő öregségében is. Pelei Tamás gyulafehérvári kanonok rosszalólag jegyzi meg róla, hogy — noha intette — „sepulchri immemor domos extruit“. (Kelényi 1940. 72. l.)